...ОЗНИГУУД, СОВХОЗУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИШЭД, ХҮДӨӨГЭЙ МЕХАНИЗАТОРНУУД!
...жоруулгые, наукын туйлалтануудые, түрүү дүй дуршэлые зоримгойгоор нэбтэрүүлэгты!
...икые оролдосотойгоор шудалагты, һайнаар ашаглагты, гамнагты!

(1963 оной Май 1-дэ зорюулжа КПСС-эй ЦК-гай гаргаһан уриануудһаа)

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

40-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Улаан-Үдын горкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 91 (10152) | 1963 оной апрелиин 17, среда | Сэн 2 мүнгэн

* *

...э бэшэ, харин ...хала асуудал

...рти, түрэл за... ...йнгоо байра ...айжаруулхын ...халуун анха... ...иго гаргадаг, ...гурим болон... ...лай асуудал... ...кэ зүйл бэшэ. ...сэдьхэл, бү... ...р ажаллахань ...нгаа түбхинэ... ...эргээр хангаг... ...һаа болохо ...ита Сергеевич ... XXII съезд ...байна.

...ые, соёл болбо... ...дээшэлүүлхээр ...долоон жэлэй ...э даабаринууд ...һаар дүүргэг... ...ихэдэ ажалша... ...глэн һуудалай ...н дээшэлжэ ...о баримтанууд ...Р-эй ажалша... ...нэгэ хүдэлмэ... ...а үзэбэл, үн... ...жэлэй турша ...эр нэмээ. Мүн ...гансал Россин ...миллион үлүү... ...айрада түбхи... ...ад оронойшье ...э нютагуудта ...1962 ондо 1958 ...оо 23 миллион ...эд бараан ху... ...айлбал, оёмол ...дахин, электро... ...хин, мебель— ...наймаалагдаа.

...э тосхондошье ...мүнөөнэй хэ... ...найхиһаа һу... ...он янзын бо...

...столово, гу... ...хэхэ, оёхо га... ...ска, прачечна, ...р хүдэлдэг гэр ...фотографи, ...запабарилха ...мэтэнүүд хү... ...шье мүнөө хэ...

...спубликымнай ...Соведэй дэргэ... ...лай хангалгын ...зүгһөө яһала ...гдана. Арад ...лай эрилтые ...гоор 25 томо ...гэр һуудалай ...нгаха тусхай ...һөө хүдэлжэ ...дприятинуудай ...62 оной турша... ...д хүдөө тосхо... Байгал-Ху... ...р нүхэр Г. И. ...банскын (ди... ...В. А. Карбаи... ...ай промкомби... ...лтые һайнаар ...даабаряа хо... ...дүүргэдэг маг...

...союзай нюта... ...ануд хүдөөдэ ...худалдаа най... ...һайнаар хан... ...хын хажуу... ...һуудалай хэ... ...гтэ хабаадал... ...дэ үсөөн бэшэ ...терскойнуудые ...байшаалтай. ...нөө хүн зоной ...хэрэглэмжын ...ргажа байгаа ...хүдөө нюта... ...туса хангаг... ...нээ ушарнаб ...ажаһуудалай ...гэжэ зорюу... ...һан эмхи-зур...

гаануудай, нэгэдэхеэр, үсөөн дээрэһээ, хоёрдохёор, хүдэлжэ байһан предприятинуудай диилэнхидээ хангалтагүйгөөр ажалладаг ушарһаа болоно. Жэшээнь, Турунтаево тосхондохи түбхинэһэн байдалтай шэнэ комбинат ехэнхи зөөри, сагаа модо хюрөөдэлгэдэ гаргаад лэ, ажалшадые хангаха талаар өөдтэй юумэ хэнэгүй. Тэндэ гэр доторой хэрэгсэлые заһаха цехгүй, фотографи байхагүй, долоон хоногто оройдоол хоёр үдэр парикмахерскань хүдэлнэ. Эдэ мэтэ дутагдалнууд бусадшье комбинадуудта үзэгдэлэг байна.

Ажаһуудалай хангалгын хэрэгтэ зорюулагдаһан комбинадууд, мастерскойнуудай хүдэлмэрилэгшэдһөө зоной эрилтэдэ һайнаар хандахыень асууха зуураа, тэдэнэрэй ажалда нютагай партийна, профсоюзай органууд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд али болохоор хамһалсаха, туһалха ёһотой. Тиин гэтэр, ямар нэгэн тосхондо парикмахерска, сабхиин мастерской гү, али час заһаха пункт гэхэ мэтые нээхэ болоходо байра үгтэхэгүй, холын гүүртэнүүдэй ажалшадые гэр дээрэнь ошожо хэрэгтэй юумээр хангаха гэхэдэ унаа олдохогүй гэхэ жэшээтэй дутагдалнууд имагтал нютагай тушаалтадай тэрээн тухай һанаагаа зободоггүй ябадалһаа болоно бшуу.

Һаяхан үнгэрһэн РСФСР-эй зургаадахи зарлалай Верховно Соведэй 1-дэхи сесси «Хүн зониие ажаһуудалай талаар хангалгые саашадань һайжаруулха, арадай хэрэглэлэй эд бараанай шанарые дээшэлүүлхэ, түхэл янзыень бүри олон болгохо тухай» асуудалые зүбшэн хэлсэһэниинь манай засаг түрын арад ниитын ажаһуудалай түлөө хододоо оролдожо байдагайнь үшөө нэгэ элитэ гэршэ болоно. Федерациин дээдэ засагай зааһанай ёһоор, ажалшадай гэр һуудалай эрилтэ, хэрэглэмжые хаа хаанагүй гүйсэд хангахын тулада зохихо хэмжээ ябуулгануудые тэрэ хэрэгтэ хамаатай эмхи зургаан бүхэн тодорхойлон хараалха, урдаа табиһан түсэб даабаряа алгадгүй дүүргэхые оролдохо уялгатай. Тиихэдэ хүн зониие түрүүшын хэрэглэлэй бараагаар хангахаһаа эхилээд, гэрэй ажал хүнгэдхэхэ оньһон хэрэгсэлнүүдые — пылесос, хубсаһа угаадаг машина гэхэ мэтые ойр зуура ашаглажа байха пункт эмхидхэхэ хүрэтэр, ажалшадай али болохо эрилтэ хэр зэргээр дүүргэгдэнэб гэһэн асуудал хододоо анхаралда абтаха зэргэтэй. Энэ талаар нютагай советскэ, партийна организацинууд нарин хиналта, зохихо туһаламжа ажаһуудалые хангаха эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ үзүүлхэ ёһотой.

Алдарта долоон жэлэй табадахи ондо ажалай бүри ехэ амжалта туйлахаяа оролдожо байгаа арад зоной эдэбхи дэбжэлтэ, илангаяа мүнөө, Май нэгэнэй урда тээхи социалис мүрысөөндэ, улам бүри үргэдэнэ. Хүсэ шадабаряа гамнангүй ажаллажа байһан ажалшадай эрилтые шадаал һаа дүүрэн хангахые оролдохо гээшэ шухалын шухала зорилгонуудай нэгэн мүн.

...-Үдын уран мэргэжэлтэ ...теллигенциин суглаан

...-гаазрэлэй бай... ...дэ хотын уран ...енциин суглаан ...ительствын хү... ...ратура болон ...рилэгшэдтэй хэ... ...уран мэргэжэл... ...ашанхи зорил... КПСС-эй обкомой ...анов хэбэ.

...уран зохёолшод, ...истнар болон ...гшэд тус суг... ...э. Тэрэ тоодо ...ын зохёолшодой ...Н. Г. Балдано, ...театрай уран ...гшэ, СССР-эй ...Л. Линховоин, ...главна режис... Буряадай Уран ...түрүүлэгшэ ...Композитор... ...үлэгшэ **Б. Б.** ...балетэй театрай главна дирижёр **В. В. Маймескул**, уран зохёолшо **Ч. Цыдендамбаев**, комплексно эрдэм-шэнжэлэлгын институдай директорэй орлогшо **Ц. О. Очиров**, Уран зохёолшодой союзай секретарь **Н. Г. Дамдинов**, композитор **С. С. Манжигеев**, «Байгал» журналай редактор **А. А. Бальбуров**, нарин сэмбын фабрикын директор **К. П. Альцман**, искусствовед **Ц. Балдано**, КПСС-эй городской комитедэй секретарь **Л. Я. Похосоев**, БурАССР-эй Культурын министр **Д. З. Жалсараев**, мүн манай айлшад: РСФСР-эй Уран зураашадай союзай секретарь **В. С. Рогаль**, РСФСР-эй Уран зохёолшодой союзай пленумэй гэшүүн **В. К. Очеретин** гэгшэд үгэ хэлэбэ.

КПСС-эй Буряадай обкомой секретарь **А. У. Модогоев** суглаан дээрэ дэлгэрэнгы үгэ хэлээ. Уран мэргэжэлтэ интеллигенциин суглаанда хабаадагшад КПСС-эй Центральна Комитедтэ бэшэг элгээгээ.

КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДАЙ ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭҺЭЭ

* * *

Бата Шагдуржапов, Даша Аюшеев гэгшэд Захааминда эгээн түрүүлэн борнойлго хэжэ эхилээ юм. Хоёр нүхэд түрүүшын үдэрһөө тракторaa һаадгүйгөөр ябуулжа байна. Мүнөө тэдэнэр 3 үдэрэй туршада 130 гаран гектар газар борнойлоо.

Тиигэжэ Захааминай «Красный Октябрь» колхозой 1-дэхи комплексно бригадынхид хабарай тарилгын хүдэлмэри эхилбэ.

М. ГОНЧИКОВОЙ фото.

„ОДООШЬЕ ҺАНАҺАНДАА ХҮРЭБЭБ..."

Хуһалуур гэжэ газарта, түхэреэн ехэ харша соо хадагалагдажа байдаг хүдөө ажахын элдэб техникын хажуугаар олон хүнүүд сугларшанхай, иишэ тиишээ гэшхэлнэд. Олонхинь бүлэг бүлэгөөрөө сугларжа хөөрэлдэхэ зуураа, элдэбын асуудалнуудые һуралсанад. Энэ хадаа «Красный Октябрь» колхозой 1-дэхи комплексно бригададахи механизаторнуудай бүгэдэ ниитын һуралсалда хабаадалсаһан хүнүүдэй шалгалтаяа барижа байһан үе. Тэдэнэй дунда элдэб ажалтай хүнүүд—алба хаагшадшье, колхознигуудшье, машинын жолоошодшье бии.

Нэн түрүүлэн Үлэгшэнэй найман жэлэй һургуулиин эхин классуудай багша И. Б. Дымбрылов шалгалта бариба. Абаһан билетэйнгээ асуудалнуудта харюусахадаа, һуралсалай программые һайса шудалһанаа харуулжа, эрхим сэгнэлтэнүүдые абаба. Тиигэжэ трактористын үнэмшэлгэдэ хүртөөд байхадаа:

—Одоошье һанаһанаа бэелүүлбэб. Багаһаа хойшо хүдөө ажахын техникэ жолоодохо дуратай ябадаг һэм. Мүнөө багшааршье хүдэлжэ байһан һаа, бүгэдэ ниитын һуралсалай ашаар тракторист болобоб,—гэжэ Иннокентий Банзарович омогтойгоор мэдүүлнэ.

Тэрэшэлэн колхозой барилгашан Александр Лыгденов, автомашинануудай гаражые даагша Будажап Гуржапов, ветеринарна врач Мария Далаева, хонишон Цыремпил Бадмаев, колхозой складые даагша Цыбик-Доржо Дашапилов болон бусад, хамта 13 хүн трактористын мэргэжэл һайса шудалһан байжа, тусхай үнэмшэлгэнүүдые абаха болобод.

Мүн комбайнернуудай курсада һураһан киномеханик Павел Арданов, радиоузелай монтёр Доржо Улзытуев, Үлэгшэнэй сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Дамдин Санжижапов болон бусад, хамта 5 хүн шалгалтаяа һайнаар бариба.

Һурагшадта багшалһан тракторно-таряан ажалай бригадын бригадир Бимба Цыбенов—тракторaaр, үнинэй механизатор Бата Шагдуржапов—комбайн тухай, зоотехник Ринчинжап Будаев—экономикоор, колхозой түрүүлэгшэ Петр Санжиевич Очиров болон агроном Дара Очирова—газар таряалангаар заахадаа, ехэ оролдолго гаргаһан байна. Эдэнэрэй оролдолгын ашаар хорёод хүн механизаторай мэргэжэл шудалжа, ороохо таряанай болон бусад ургамалнуудай элбэг ургаса хуряаха тэмсэлдэ горитой хубитаяа оруулхань.

Зэдын үйлэдбэриин управлениин бусадшье ажахынуудта механизаторнуудай һуралсал дүүргэһэн хүнүүд шалгалтаяа барижа байнад. Жэшээлхэдэ, Борьёогой совхоздо 63 хүн трактористын, 14 хүн комбайнерай курс дүүргэбэ.

Мүн Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо (Зэдэ) 30 гаран хүн механизаторнууд болонхой. Эдэнэр тарилгын болон ургаса хуряалгын үедэ хамаг шадалаараа туһалхаар бэлэн.

М. Гончиков,
манай корр.

* *

Дулаан саг һамбаашалан...

МУХАР-ШЭБЭР. **(Телефоноор абтаба).** *Манай «Эрдэм» совхозой механизаторнууд хабарай тарилгын хүдэлмэридэ һайнаар бэлдээд, 1-дэхи, 2-дохи отделенинүүдтэ, Шэнһэтэ нютагта эртын борнойлго үсэгэлдэрһөө эхилбэ.*

А. Доржиев, *совхозой главна инженер.*

Һайрамаар уһална

Хүдэриин совхозой Алтайн отделениин дүй дүршэл ехэтэй уһалууршад сабшалан болон таряалангай газарые һайрамаар уһалхын тула мартын эсэсһээ ханаабуудаа сэбэрлэжэ, зарим газартань шэнээр малтажа эхилээ.

Отделениин эрхим хүдэлмэришэн Галсан Дамбаевич Очиров Зүүн Талын 20 гектар уһалаа. Үлөөшэ 80-яад гектарыень эдэ үдэрнүүдтэ уһалжа дүүргэхэ зорилготой.

Дугар Цынгунов, Цыренсу Очиржапова гэгшэд мүнөө Рампил Дободохи кукурузын полиие уһалжа байна.

Мүн хонишодшье сабшалангаа уһалжа эхилээ. Хабшуу нютагта байрладаг отарын хонишод Николай Буянтуев, Николай Чудаев болон бусад энэ жэл сабшалан дээрэһээ гектарай 25—30 центнер үбһэ хуряажа абаха уялгатай юм. Тиимэһээ эдэнэр саһанай хайлажа эхилхэтэй зэргэ нуга, сабшалангаа һайнаар уһалжа захалаа.

Ж. Гунчитов.

Хяагта.

ЗЭР ЗЭМСЭГҮҮД ШИГЭЖЭ ЗАҺАГДАА

Механик Анатолий Михайлович Бояркинтай хөөрэлдэбэбди. Хабарай тарилгые ямар бэлэдхэлтэйгээр угтажа байһан тухайгаа тэрэ хэлэнэ:

— Энэ жэлдэ Ивалгын туршалгын жэшээтэ ажахынхид тарилгын зэр зэмсэгүүдэй заһабарилгые эмхитэйгээр үнгэргэһэн байна. Бүхыдөө 50 гаран сеялкэ, 42 плуг, 16 культиватор болон бусад зэмсэгүүд заһабарилагдаа. Тиихэдэ кукуруза таридаг тусхай 5 сеялкэ, хартаабха һуулгадаг 3 машина бэлэн болгогдонхой. Эдэ техникые партийно-гүрэнэй шалгалтын комисси хаража үзөөд, механизаторнуудай хэһэн бүтээһэн хүдэлмэриие һайшааһан байха юм.

Заһабарилгын үедэ олохон хүнүүд магтаалтайгаар ажаллаа. Тусхайлан хэлэхэдэ, мастерской соо хододоо ажаллажа байдаг дүршэлтэй слесарь Ринчин Эрдынеев, токарь Леонид Поспелов гэгшэд үдэр бүриингөө даалгабариие үлүүлжэ байгаа. Механизаторнуудай дундаһаа Петр болон Анатолий Протасовтан һайнаар ажаллаһан байха юм. Мүнөө үедэ мастерскойн

хүдэлмэришэд, механизаторнууд комбайнуудые заһабарилжа эхилэнхэй.

— Хабарай хүдэлмэриин үедэ ямар түрүү аргануудые хэрэглэхэеэ байнабта, —гээд асуухадамнай, механик Анатолий Михайлович хажуудаа табяатай байһан анзаһа баряад харуулба. Шэнэ анзаһанууд түрүүшээр плугта табигдажа элэтэрэ ... ябуулагдаад, удаань ондоогоор заһагдадаг юм. Тиимэ хуушаржа, хаягдаха болоһон анзаһанай улада хатуу булад түмэр шэрээгдэнэ. Тиигэжэ тэрэнээ гурбан шүдэтэй болгоод, заһагдаһан анзаһанууд нилээд удаан сагсоо хэрэглэгдэнэ.

— Миил юрын анзаһануудаар 7—10 гектар газар хахалагдадаг. Харин уладань булад шэрээгээд табихадамнай, тэрээгээр 30—40 гектар хүрэтэр хахалагдана. Энэ жэлдэ бүхы плугуудтамнай иимэ анзаһан хэрэглэгдэхэ юм,—гэжэ механик ойлгуулна.

Теэд һайн талань гансашье энэ бэшэ. Тиимэ шүдэтэй анзаһаар газар хахалхада шоройнь гүнзэгыгөөр хахалагдадаг. Энэнь ургамалай гарасада яһала һайнаар нүлөөлдэг шуу.

Ороохо таряанай болон бусад ургамалай баян ургаса абахын тулада үшөө ямар хүдэлмэри ябуулагдахаб гэбэл, энэ хабар ургамалнуудай ехэнхинь паар дээрэ таригдаха юм. Энэ зорилгоор нёдондо 2500 гектар эртын паар, 2100 га намарай паар хахалагдаһан байгаа. Энээнтэй хамта таряалангай газар хубилгагдажа, ургаса ехээр абтадаг ургамалнууд горитой таригдахань. Хэрбээ нёдондо хамта 3100 гектар шэниисэ таригдаһан байбал, тэрэнь 900 гектараар үргэдхэгдэхэ болоно. Гадна, 100 гектарта кукуруза, 500 гектарта горох таригдахаар хараалагданхай.

Энэ жэлдэ шэнэ техникэ олоор хэрэглэгдэхэ. Хабарай хүдэлмэриин хаһада туршалгын жэшээтэ ажахыда үрэһэнэй таряа зөөдэг «АС-2» түхэлэй тусхай машинанууд ажаллаха юм. Тэрэнь сеялкэнүүдэй агрегадуудые бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха арга олгохо бшуу.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: туршалгын жэшээтэ ажахын механик А. М. Бояркин шэрээгдэмэл улатай анзаһа харуулжа байна.

Т. Гармаев.

СССР-эй Уран зураашадай союзай правлениин нэгэдэхи пленум

МОСКВА, апрелиин 13. (ТАСС). СССР-эй Уран зураашадай союзай шэнэ правлениин пленум мүнөөдэр болоо. Правлениин секретариат 23 хүнһөө пленум дээрэ һунгагдаа. Нэгэдэхи секретаряар СССР-эй арадай уран зураашa С. Герасимовые пленумдэ хабаадагшад нэгэн дуугаар нэрлэһэн байна.

СССР-эй Уран зураашадай союзай правлениин секретарьнуудаар: М. Аникушин (Ленинград), Н. Абдурахманов (Азербайджан), Г. Айтиев (Киргизи), Е. Белашова (Москва), И. Богдеско (Молдави), В. Бородай (Украина), М. Витолинь (Латви), У. Джапаридзе (Грузи), Я. Ензен (Эстони), И. Икрамов (Узбекистан), В. Касиян (Украина), И. Клычев (Туркмени), И. Кузминскис (Литва), П. Лебедев (Москва), А. Лопухов (Украина), В. Парсамян (Армени), К. Рождественский (Москва), В. Серов (Москва), Д. Суслов (Москвагай область), К. Тальжанов (Казахстан), Х. Хушбахтов (Таджикистан), В. Цвирко (Белорусси) гэгшэд һунгагдаа.

СССР-эй Уран зураашадай союзай түбэй шалгалтын комиссиин түрүүлэгшээр И. Титов (Москва) һунгагдаба.

Африкын сүлөөрэлгын үдэртэ зорюулагдажа Москвагай олониитын суглаан болобо

МОСКВА, апрелиин 15. (ТАСС). Африкын сүлөөрэлгын үдэртэ зорюулагдаһан суглаанда Москвагай олониитын түлөөлэгшэд мүнөөдэр хабаадалсаа.

Суглаанда ерэһэн Африкын хэдэ хэдэн ороной элшэн сайдуудые, посольствонуудай хүдэлмэрилэгшэдые Ази, Африкын оронуудтай һанал нэгэдэлгын Советскэ комитедэй түрүүлэгшэ Мирзо Турсун-Заде амаршалаа. Африкын залуу гүрэнүүд гайхамшагта амжалтануудые туйлаад байна, колониализм Африкада ехээр диилдэн доройтоо, зүгөөр тэмсэл үргэлжэлүүлэгдэһээр гэжэ тэрэ үгэ хэлэхэдээ онсолон тэмдэглээ.

Олониитын түлөөлэгшэд, тэрэшэлэн Суданай Республикаһаа Советскэ Союзда байдаг элшэн сайд Якуб Осман үгэ хэлэһэн байна.

Национальна бэеэ даанхай байдалайнгаа түлөө, империализмын колониальна гуримые хүсэдөөр усадхахын түлөө тэмсэжэ байһан Африкын арадуудые дэмжэдэгээ элирхэйлэн мэдүүлһэн резолюциие суглаанда хабаадагшад нэгэн дуугаар баталан абаа.

СЭВ-эй гүйсэдкомой заседани болохонь

Экономическа харилсан туһалалсалгын соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй табадахи заседани Москвада апрелиин 17-до хүдэлмэреэ эхилхэнь. СЭВ-эй гэшүүн арадуудай харилсаа холбооной хэдэ хэдэн шухала асуудалнууд хаража үзэгдэхэ юм.

Соведэй гэшүүн оронуудай зүгһөө гүйсэдхэхэ комитедтэ ородог түлөөлэгшэд: Болгариин Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо С. Тодоров, Венгриин Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо А. Апро, Германиин Демократическа Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Б. Лейшнер; Монгол Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Д. Моломжамц, Польшын Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо П. Ярошевич, Румыниин Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо А. Бырлэдяну, Совет Социалис Республиканuудай Союзай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо М. Лесечко, Чехословакиин Социалис Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо О. Шимунек гэгшэд заседанида хабаадаха.

Монгол Арадай Республикын түлөөлэгшэ Д. Моломжамцын түрүүлэлгэ доро гүйсэдхэхэ комитедэй заседани үнгэрхэ байна.

Социалис оронуудай түлөөлэгшэдэй зүблөөн нээгдэбэ

МОСКВА, апрелиин 15. (ТАСС). Тон түргэнөөр ябадаг тракторна агрегадуудые байгуулха хэрэгтэ зорюулагдаһан уласхоорондын зүблөөн мүнөөдэр Москвада нээгдээ. Хүдөө ажахыда техническэ саашанхи дэбжэлтэ хангаха асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхын тулада Болгариин, Венгриин, ГДР-эй, Польшын, Румыниин, Советскэ Союзай, Чехословакиин түлөөлэгшэд эндэ суглараа.

Партийна ажабайдал

АБАҺАН УЯЛГАЯА ДҮҮРГЭ, ХЭЛЭҺЭН ҮГЭДӨӨ ХҮРЭ

Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин парткомой эдэбхитэдэй суглаанһаа

Эндэ партийна эдэбхитэдэй суглаан боложо, «Россин Федерациин үйлэдбэриин управленинүүдэй начальнигуудай, парткомуудай секретарьнарай зүблөөнэй дүнгүүд, манай партийна организацинуудай дайшалхы зорилгонууд» гэһэн асуудал дэлгэрэнгыгээр зүбшэн хэлсэбэ. Управлениин парткомой секретарь нүхэр **Ц. О. Очиров** элидхэл хээ.

—Партиин Центральна Комитедэй ноябриин Пленумэй шиидхэбэринүүдээр зоригжоһон манай управлениин колхоз, совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд энэ жэлэй нэгэдэхи кварталда зарим тэды амжалта туйлаа,—гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. — Жэшээнь, гүрэндэ мяха, үндэгэ худалдаха түсэб амжалтатайгаар дүүргэгдээ. «Путь Ленина» колхозой малшад гүрэндэ һү худалдаха түсэбөө үлүүлээ.

— Гэбэшье манай ажал хүдэлмэридэ үшөөл горитой дутагдалнууд бии,—гэжэ нүхэр Ц. О. Очиров үгэеэ үргэлжэлүүлнэ.—Гүрэндэ һү худалдаха нэгэдэхи кварталайнгаа түсэбые манай управлениин ажахынууд ойрой 66,9 процент дүүргээ. Калининай, XXI партсъездын, Ленинэй нэрэмжэтэ, «Родина» колхозууд һү һаалгаяа ехээр доошолуулаад, гүрэндэ һү худалдаха түсэбөө ойрой 37—50 процент дүүргээ.

Иимэ ушар Мухар-Шэбэртэ юун дээрэһээ тохёолдооб? Малшадай дунда эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэри һулаар ябуулагдана.

— Манай колхозой гэшүүд энэ жэлдэ ороохо тараанай ургаса дээшэлүүлхэ зорилгоор ехэхэн хүдэлмэри ябуулжа байна,—гэжэ «Забайкалец» колхозой парткомой секретарь нүхэр **Н. Г. Ревенский** хэлэбэ. —Трактор болон хүдөө ажахын машинанууд заһабарилагдажа, хүрэнгын үрэһэн сэбэрлэгдэжэ дүүргэгдээ. Мүнөө поли дээрэ наг шэбхэ зөөхэ хүдэлмэри шангадхагдана.

— Гэхэтэй хамта, мал ажалаар манай колхоз гүнзэгы гээгдэлдэ ороод байна,—гэжэ нүхэр Ревенский саашадаа үгэеэ үргэлжэлүүлбэ. — Энэ жэлэй нэгэдэхи кварталда мал ажалай продукци гүрэндэ худалдаха түсэбөө дүүргэжэ шадаагүйбди. Эдеэлүүлгэ, харууһанай муу дээрэһээ нилтын мал ехээр гарза хоролтодо ороһон байна. Энэ ушарые управлениин хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд һайса мэдэжэ байбашье, туһа манда хүргэнэгүй.

— Манай үйлэдбэриин управлениин парткомой хүдэлмэрилэгшэд колхоз, совхозуудай бригада, фермэнүүдээр үсөө ябана, ябаашье һаа — малшадай дунда ойлгууламжын хүдэлмэри эмхидхэнэгүй, — гэжэ Заганай колхозой парткомой секретарь нүхэр **Г. М. Конев** хэлээ.—Жэшээнь, үйлэдбэриин управлениин парткомой партийна эмхидхэлшэ нүхэр Чулков манай колхоздо ходо ябадаг. Теэд малай гүүртэ, фермэнүүдэй ажал хүдэлмэри тухай багаар һонирходог, байхаһаа гадна, хэдэн һарын турша соо нэгэшье лекци, хөөрэлдөө хээгүй. Мүн парткомой бусадшье хүдэлмэрилэгшэд ажахынуудаар ябахадаа, малшадай дунда лекцишье уншадаггүй, хөөрэлдөөшье хэдэггүй заншалтай.

Удаань Суулгын совхозой парткомой секретарь **И. Е. Крупенников,** Охин-Булагай совхозой отделениие эрхилэгшэ **Д. Ц. Цыремпилов,** үйлэдбэриин управлениин главна зоотехник **Л. А. Башинов** болон бусад үгэ хэлэхэдээ, дутуу дундануудые шүүмжэлээд, энэ жэлдэ абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэхын тула юу хэхэ хэрэгтэйб гэһэн һонирхолтой дурадхалнуудые оруулаа.

Г. Щепин,
«Ленинский путь»
газетын редактор.

ҮНДЭР НЭРЭДЭЭ ХҮРЭМӨӨР ХҮДЭЛХЭ

Коммунис ажалай нэрэ зэргын түлөө мүрысөөн эхилһээр тиимэшье үни болоогүй. Теэд шэнэ юумэн хүсэтэй һэн тулада бадарха, дэлгэрхэнь түрибэлгүй. Хүсэтэ хүдэлөөнэй дүлэн манай Аха нютаг хүрэжэ ерэнхэй. Мүнөө энэ мүрысөөндэ хамта 300 гаран хүн хабаадана. Тэрээнһээ гадна хэдэн бригада, коллективүүд хабааданхай тэмсэжэ байдаг. Жэшээнь, Ленинэй нэрэмжэтэ, «Улаан Аха» колхозуудай хоёр бригада коммунис ажалай хүндэтэ нэрэ зэргэтэй болохын түлөө тэмсэнэ.

Шэн зоригто ажалаараа энэ хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэгшэд—коммунис ажалай ударнигууд үндэр нэрэдээ хүрэмөөр, бусадта үльгэр жэшээ харуулан хүдэлнэ. Энээндэ жэшээ болгон хэдэн хүнэй нэрэ дурдая. Коммунис ажалай ударник, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат, эрхим хонишон Е. Хаптагаева 100 эхэ хонинһоо 97 хурьга абаад, томо болгожо байна. «Улаан Аха» колхозой һаалишан Һ.-С. Д. Дугарова, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишод Н. Л. Базарова, В. Хаптагаева гэгшэд ажалдаа эрхим үрэ дүн туйлаһан байна. Эдээн шэнгеэр хүдэлдэг эрхим солотой малшад Аха нютагай бэшэшье колхозуудаар олон байха.

Иимэ түрүү хүнүүдэй—коммунис ажалай нэрэ зэргын түлөө тэмсэгшэдэй үргэн хуралдаан Аха нютагта һаяхан болобо. Энээндэ Ахын колхозуудһаа, предприятинуудһаа эрхимэй эрхимүүд суглараа.

Түрүүшүүлһээ жэшээ абажа эрхимээр ажаллаха, коммунис ажалай нэрэ зэргын түлөө хүдэлөөе улам үргэн дэлисэтэй болгохо асуудалаар Түнхэнэй үйлэдбэриин управлениин парткомой инспектор-партэмхидхэлшэ нүхэр М. Ш. Гончиков элидхэл хэбэ. Шэнэ үе сагай энэ хүдэлөөндэ хабаадагшад бүхы һайн һайхан шэнжэ шанарые бэедээ шэнгээнги байха ёһотой.

Коммунис ажалай нэрэ зэргын түлөө мүрысөөн Аха нютагта үшөөл үргэн дэлисэтэй боложо шадаадүй, энэ хүдэлөөндэ хабаадагшадай тоо үсөөншэг байһан зандаа. Колхозуудай партийна, комсомолой организацинууд энэ шухала хэрэгтэ ехэ анхарал табинагүй гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад тэмдэглэбэ. Эдэ дутагдалнуудые усадхажа, Аха нютагай ажалшад республикынгаа 40 жэлэй ойе ажалай амжалтаар угтаха хүсэлэнтэй.

В. Галсанов.

Үдэр бүриингөө даабарие 105 процент дүүргэнэ

НОЁХОН. XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой механизаторнууд газар тариалан дээрээ эртын борнойлго хэжэ эхилээ. 2-дохи тракторно-тараан ажалай бригадынхид (бригадир нүхэр Васильев) газар борнойлхо даабаряа үдэр бүри үлүүлэн дүүргэнэ. Жэшээнь, залуу механизатор—комсомолец Иван Цыдыпов үдэрэй 60 гектарай орондо, 69 га борнойлно. Иимэшүү эрхим механизаторнууд эндэ олон.

Майн 1-нэй һайндэрые ажалай шэнэ амжалтаар угтахын тула үдэр бүриингөө даабарие 105 процент дүүргэжэ, хабарайнгаа тарилгые богони болзор соо һайн шанартайгаар үнгэргэхэ гэһэн социалис уялга абаад, эндэхи механизаторнууд эршэмтэйгээр ажаллана.

С. Биликтуев.

Сэлэнгэ.

Иван Макарович Киреев энэ хабар болотор хэлхеэ холбооной зургаанда хүдэлмэрилдэг байгаа. Үбэлдөө Иван Макарович механизаторнуудай бүгэдэ ниитын һургуулида һуража, трактористын мэргэжэлтэй болонхой. Мүнөө хабарай полиин хүдэлмэриин үедэ «ДТ-54» тракторта һуужа, тарилгын хүдэлмэридэ ябахаар шиидээ. Зураг дээрэ: И. М. Киреев. А. МАНТАЕВАЙ фото.

БАРИЛГАША … ОРОЛ…

Хабарай үглөөнэй улаан наран зүүн зүгһөө толоржо, сэнхир хүхэ тэнгэридэ сэгшье үүлэгүй байба. Шэнээр баригдажа байһан дүрбэ-табан дабхар мантан томо байшангуудые тойрон, тохорюун хүзүүтэ крануудай жэрылдэхэнь харагдана. Үглөөнэй халаанай эхилтэр үшөө хахад час тухай сагай үлөөд байхада, тусхай хубсаһа үмдэһэн, тус бүридөө штукатуркын зэмсэг бариһан залуу басагад баригдажа дүүргэгдэһэн табан дабхар байшанда һубарилдан оронод.

Сагай үшөө эртэ байбашье, барилгын кран таршаганан хүдэлжэ, түмэр хайрсаг соохи тусгаар холисо (раствор) эгээн дээдэ, табадахи дабхарта гаргана. Нэгэ хэдэн минутын үнгэрхэтэй сасуу тэндэһээ түмэр хайрсаг хооһороод буужа ерэнэ. Уданшьегүй баһа холисоор дүүргэгдээд, дээшээ эльгээгдэнэ. Үглөөнэй халаанай эхилтэр гурбан хайрсаг холисо дээдэ дабхарта гаргагдаа.

Эндэ ерэһэн басагадай ажалтайнь танилсабабди. Тэдэнэр 154-дэхи трестын барилга-хабсаралгын табадахи управлениин штукатурщигууд байба. Залуу басагадай бригадирынь—коммунис ажалай ударник, республикымнай түрүү барилгашадай нэгэн Тамара Иннокентьевна Калмыкова. Халаанай эхилхын урда тээхэнэ хэрэгтэй бүхы юумэеэ бэлдэһэн басагад сүлөөгүйгөөр ажаллана.

—Жэл ерэхэ бүри томо, томо шулуун гэрнүүд олоороо бодоно. Түрэл Улаан-Үдэмнай хараһаар байтар хубилжа, болбосон түхэлтэй боложо байнал,— гээд, штукатурщик Нина Дондокова баяртайгаар хөөрэнэ.

— Городнай гоёл боложо байна даа,—гээд штукатурщик Маргарита Кузьмина нүхэрөө дэмжэнэ.

Үнэн зүрхэнһөө оролдожо, эсэхэ сусахые мэдэнгүй ажалладаг басагадай ажалайнь үрэ дүн һайхан даа. Энэ бригадынхид нёдондо жэлэйнгээ хүдэлмэриин түсэбые ноябриин 7-до дүүргээ һэн. Байгша ондо баһал ехэ амжалта туйлана. Январь һарынгаа түсэбые 104,5 процент дүүргэһэн байбал, февраль—март һарануудайхиие 112—115,6 процент хүргөө.

Тус бригадын гэшүүд уласхоорондын һайндэр — Майн нэгэн болотор 4,5 һарын түсэб дүүргэхэ гэһэн социалис уялга абанхай. Халаанайнгаа нормые холо үлүүлэн дүүргэдэг штукатурщигуудай тоо үдэр ерэхэ бүри олошорно. Жэшээлхэдэ, штукатурщигууд Нина Грудинина, Ульяна Громова гэгшэд энээнһээ урда тээ халаанайнгаа даабарие 105—106 процент дүүргэдэг байбал, мүнөө 110—112 процент дүүргэжэ, хүдэлмэреэ ходо һайн ша… тээнэ.

— Манай … хэгдэһээр гур… саг үнгэрбэ, … Калмыкова … ерэһэн баса… мүнөө ажа… катурщигуудай … болоһондоо … ажалланабди. … гээр, бэе бэе… гэн ажаллах… урагшатай ба… раа үдэшын … институдта һу… жэл шадабаря… бди.

Бригадирай … хэнь зүйтэй. … нэгэшье хүн … басагад орол… раа суурхана… Нина Дондок… хим штукатур… дэмы нэрлэнэ… нөө ойрой … һатай байбаш… лэй туршада … ажаллана. Энэ … барилга дээр… ерэхэдээ, ор… классай эрдэ… мэргэжэлгүй … рин мүнөө … лиин 8-дахи … «суута барил… алдартай бол…

Бригадын … гэн—коммунис … ник, комсомол… Кузьмина бол… ган олон үгэ… тай, дааһан … зортонь, һайн … дүүргэхые ор… жэ штукатур… Коноваленко … даг нүхэрөө … рита тухай он… юу хэлэхэб, … таал тодорхой…

Табан даб… орой дээрэһээ … да намилзажа… туг, «Түүхэтэ… табадахи жэл… хим амжалта… гэһэн уряа ло…

Ажалайнгаа … үргэлжэ дээшэ… дые һайн шан… катурилха гэ… басагадай хэп… Октябрьска ра… барилгануудые … болоо һаа, хи… нооһо угааха … стильнэ, Гео… мэтын үйлсэн… һэн һаруул то… гуудые газа… һаань энэ бр… бэрхэ басагад… байха. Майн Н… эрхим амжалт… мүрысэжэ ба… дынхидай хэл… рэхэнь лабтай…

Агитаторнуудай семинар

Агитпунктнуудые, агитколлективүүдые даагшанарай, агитаторнуудай семинар үнгэргэгдэбэ. Семинарта хабаадагшад «Россин Федерациин үйлэдбэриин управлениин начальнигуудай болон парткомуудай секретарьнарай зүблөөнэй дүнгүүд болон манай парторганизацинуудай дайшалхы зорилгонууд» гэһэн эндэхи парткомой секретарь нүхэр К. А. Калашниковай, «Ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлхын тула агитаторнууд ямар ажал хүдэлмэри ябуулха ёһотойб» гэһэн асуудалаар управлениин парткомой секретариин орлогшо нүхэр В. А. Лошкомоевагай элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэбэ.

Семинарай түгэсхэлдэ агитаторнууд дүй дүршэлөө андалдаа. Байгалай совхозой зоотехник нүхэр Л. В. Турлай ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэдэ, абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэлгэдэ ойлгууламжын хүдэлмэри ямар нүлөө үзүүлнэб гэжэ һонирхолтойгоор хөөрэбэ. Мүн Оймором совхозой Корсаково тосхоной агитпунктые даагша нүхэр С. С. Коменданов, Кударын дунда һургуулиин багша нүхэр З. И. Булытова гэгшэд ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэдэ агитаторнууд болон хүдөөгэй интеллигенци хэр зэргээр хабаадалсанаб, тэрэнь колхоз, совхозуудай ажал хүдэлмэридэ ямараар нүлөөлнэб гэжэ тон һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөө.

Б. СОТНИЧ,
Кабанскын үйлэдбэриин управлениин парткомой хүдэлмэрилэгшэ.

„БУРЯАД ҮНЭНДЭ“ БЭШЭҺЭНЭЙ ҺҮҮЛЭЭР

„Хүнэй ереэн зосоогоошье һаа“

Иимэ гаршагтай фельетон манай газетын мартын 29-нэй номерто толилогдоһон юм. Тэрээн соо дурдагдаһан баримтанууд гол түлэб зүб байгаа. Нэгэдэхи бригадын бригадир нүхэр Базаровай аяг ааша, хүдэлмэриин дутагдал партийна суглаан дээрэ хурсаар шүүмжэлэгдээ. Һүүлээрнь, колхозой правлениин шиидхэбэреэр нүхэр Базаров бригадирай тушаалһаа гаргагдаа. Иимэ мэдээсэл «Улаан Оронго» колхозой парткомой секретарь нүхэр Б. Кишиктуев редакцидамнай эльгээбэ.

Лекционно пропагандын шанарые улам һайжаруулха

Политическэ болон шэнжэлхы ухаанай эрдэм дэлгэрүүлхэ бүлгэмэй Буряадтахи отделениин республиканска конференци мүнөөдэр Улаан-Үдэдэ нээгдэхэнь. Тус конференци правлениин хоёр жэл соо ябуулһан хүдэлмэри тухай тоосоото элидхэл зүбшэн хэлсэхэ, правлени шэнээр һунгаха, мүн РСФСР-эй бүлгэмэй ээлжээтэ съездэ делегадуудые һунгаха байна.

Отделениин конференци соёл сурталай бүхы хүдэлмэриин шэнээр, бүри ехээр дэбжэжэ байһан сагта, партиин Центральна Комитедэй ээлжээтэ Пленумдэ бэлэдхэлэй эхилээд байһан үедэ болохонь.

Лекционно пропаганда хадаа ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ хүдэлмэридэ тон шухала һуури эзэлдэгынь мэдээтэй. Мүнөө үедэ манай парти, тэрэнэй ленинскэ ЦК соёл сурталай хүдэлмэриин бүхы һалбарида, марксизм-ленинизмын сурталые бүри үргэнөөр тайлбарилан ойлгуулха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулжа байна. Тиимэһээ лекционно пропагандын удха шанар, үүргэнь бүри дээшэлээ.

Манай республикын отделени хадаа совет түрүү интеллигенциин һайн дурацай ниитэ эмхинүүдэй нэгэн болоно. Һүүлэй хэдэн жэлэй хугасаа соо хэдэн зуугаад түрүү хүнүүд бүлгэмэй гэшүүн боложо ороо. Мүнөө хамтадаа дүрбэ мянга гаран гэшүүдтэйбди. Тэдэнэй олонхинь эрдэм, наукын ажал ябуулагшад, багшанар, врачнууд, инженернүүд, техникүүд, агрономууд, зоотехникүүд, партийна, советскэ, профсоюзай, комсомолой эдэбхитэд болоно. Эдэнэрэй олонхинь политическэ, шэнжэлхы ухаанай эрдэм дэлгэрүүлгэдэ, партиин XXII съездын шиидхэбэринүүдые, шэнэ Программые, мүн ЦК-гай ноябриин Пленумэй тогтоолые арад зондо ойлгуулха хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Улад зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха зуураа, олохон лекторнууд мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлжэ, өөрынгөө хэрэгэй ёһотой мастернууд болон ургаа.

Үнгэрһэн 1962 оной хугасаа дотор бүлгэмэй гэшүүдэй хүсөөр 30 мянга гаран лекци уншагдаһан байха юм. Энэ жэлэй гурбан һара соо арба мянга шахуу лекци үнгэргэгдөө.

Лекционно хүдэлмэри һайжаруулха хэрэгтэ партиин ЦК-гай мартын Пленум нилээд ехэ нүлөө үзүүлээ. Лекционно пропагандын тематика дотор ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ хямдаруулха, промышленностиин болон хүдөө ажахын үйлэдбэридэхи арга боломжо зүбөөр, дүүрэнээр хэрэглэхэ гэхэ мэтэ асуудалнуудта зорюулһан лекцинүүд олошороо.

Совет хүнүүдые марксизм-ленинизмын сурталаар хүмүүжүүлхэ, предприяти, колхоз болон совхозуудай үйлэдбэриин шухала зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхэ хэрэгтэнь партийна организацинуудта тодорхой туһаламжа үзүүлжэ байдаг, хүдэлмэреэ зүбөөр, һайнаар эмхидхэдэг районно отделенинүүд, лекторнуудэй нэгэдэлнүүд олошоржо байнхай. Жэшээ болгон Улаан-Үдын Железнодорожно районой отделениие абаад үзэе. Үнгэрөөнэ жэлдэ тус отделениин гэшүүд предприяти болон эмхи зургаануудай коллективүүдтэ 4.500 лекци уншаа һэн. Энэ оной гурба һара соо мянга шахуу уншаад байна. Отделениин олонхи нэгэдэлнүүд аша туһатайгаар, эдэбхитэйгээр ажаллана. Улаан-Үдын Ленинэй орденто ЛВРЗ болон механическа заводуудтахи нэгэдэлнүүд (хүтэлбэрилэгшэдынь нүхэд Бердников; Г. Е. Петров) түсэбэй ёһоор хүдэлмэреэ ябуулжа, цех бүхэндэ һарадаа 2—3 лекци эмхидхэнэ.

Мүн БКНИИ, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институт, хүдөө ажахын, Зүүн-Сибириин библиотечнэ болон технологическа институдуудай лекторскэ нэгэдэлнүүд муу бэшээр хүдэлнэ. Эндэхи багшанар городтоо, хүдөөшье нютагаар ябажа лекци, элидхэл болон хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг. Буряадай комплексно институдай эрдэмтэд, мэргэжэлтэд һүүлэй үедэ Улаан-Үдын томо, томо предприятинуудта коллективээрээ гаража, лекцинүүдые уншадаг болонхой. Хүдөө ажахын институдай багшанар хүдөө ажахын экономико шудалдаг арадай университедүүдтэ заадаг, хүдөө аймагуудта гаража, колхоз, совхозой үйлэдбэриин, ажалай түлөөһэ һайжаруулха асуудалнуудаар научно-үйлэдбэриин конференцинүүдые үнгэргэлсэдэг. Технологическа институдай багшанар наука, техникэ болон түрүү дүй дүршэл шудалдаг Улаан-Үдын университедтэ лекцинүүдые уншана.

Партиин ЦК-гай ноябриин Пленумэй шиидхэбэриин ёһоор хүдөө аймагуудай томодхогдоод байхада, бүлгэмэй отделенинүүд мүн лэ томодхогдоо. Тэдэнэй зарим хэдынь мүнөө муу бэшээр хүдэлмэреэ табижа захалаа. Жэшээлхэдэ, Хяагтын, Прибайкалиин, Баргажанай, Кабанскын отделенинүүд лекци нилээд олоор эмхидхэнэ.

Тэрэшэлэн һайнаар, эдэбхи үүсхэл гаргажа хүдэлдэг нэгэдэлнүүд хүдөө нютагуудаар нилээд олон болонхой. Жүлтэрэ тосхондохи нэгэдэлые абаад үзэе. Энэнэй хүтэлбэрилэгшөөр нютагай һургуулиин багша нүхэр Клочихин хүдэлдэг юм. Тус нэгэдэл хүдэлмэреэ һайнаар, зүбөөр түсэблэдэг, ажалаа хүдөөгэй библиотекэтэй, тосхоной эхэнэрэй соведтэй холбоотойгоор ябуулдаг. Бүлгэмэй гэшүүд өөрынгөө ажал хүдэлмэриие гансахан лекци уншалгаар хизаарладаггүй, харин арад зоной дунда ябуулагдадаг политическэ хүдэлмэриин элдэб арга хэрэглэдэг. Үнгэрһэн 1962 ондо Жүлтэрэ тосхондоо 7 дахин тематическа үдэшэ үнгэргэһэн, гурбан журнал гаргаһан, хоёр диспут, уншагшадай дүрбэн конференци зарлаһан байна. Эдэ хэмжээ ябуулгануудай олонхинь хүдөө ажахыда зорюулагдаһан байгаа. «Травополку под метелку» («Ногоо тарилгата гуримые усадхаха тухай»), «Тараашанай нэрэ хүндые нарин нангинаар абажа ябаха» гэхэ мэтэ тематическа үдэшэнүүд һонирхолтой зохидоор үнгэргэгдөө. Ажалай түрүү дүй дүршэл шудалха зорилгоор республикын мэдээжэ гахайшан Мария Конечных болон Социалис Ажалай Герой, хонишон нүхэр Доржиевагай дүй дүршэлдэ зорюулагдаһан конференци үнгэргэгдөө.

Һайнаар ажалладаг нэгэдэлнүүд Баргажанай аймагта баһал бии. Хурамхаанай, Баянголой, Уланай нэгэдэлнүүдэй гэшүүд колхоз, совхозой центрһээ холуур байдаг фермэ, отарануудта ошожо, һүүлэй һонин тухай малшадта хөөрэжэ үгэдэг.

Республикын 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан, мүн Коммунис партиин 60-дахи ойдо хабаатай темэнүүдээр лекци, элидхэлнүүд уншагдажа захалаа.

Эдэ бүгэдын хажуугаар, дутуу дундануудшье баһал бии гэжэ сэхэ хэлэмээр байна. Зарим газарнуудта лекционно пропаганда ажабайдалтай, бодото хэрэгүүдтэй нягта холбоо барисаатайгаар ябуулагданагүй. Промышленностиин, хүдөө ажахын түрүүшүүл, коммунис ажалай ударнигууд лекционно хүдэлмэридэ һулаар хандуулагдана. Бүлгэмэй отделенинүүд болон нэгэдэлнүүд лекци уншаха, хөөрэлдөө хэхэ һайн түсэб гү, али конспект бэлдэлсэжэ туһалалсадаггүй, лектор, элидхэлшэ болгон тэдэниие хэрэглэдэггүй байһаар.

Мүн хэдэн зуугаад, мянгаад инженернүүд, техникүүд, зооветхүдэлмэрилэгшэд, агрономууд бүлгэмэй гэшүүд болоогүй байһаар. Тэдэнэрэй олонхинь лекци, хөөрэлдөө хэнэгүй.

Шажанда эсэргүү пропагандын талаар нилээд олохон дутуунууд бии. Зарим нютагуудаар элдэб бандинар ба бөөнэр уншалга таншалга эмхидхэжэ, обоо бунхан тахижа, сахюуса ба маани уншажа, арад зониие ажал хүдэлмэрилөөнь һаатуулдаг. Атеизмын талаар манай пропаганда добтолхы удхатай байха зэргэтэй.

Манай республика дотор байгаали тухай эрдэм ухаанай асуудалнуудаар лекци үсөөн уншагдана. Илангаяа физикэ, математика, хими, биологи, астрономи болон геологиин амжалтанууд тухай лекци үсөөн.

Тиихэдэ классическа, мүн мүнөө үеын совет литература, искусство тухай пропаганда хангалтагүйгээр ябуулагдана. Һүүлэй үедэ парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэд литература, искусствын ажал ябуулагшадтай хэдэн уулзалга хэжэ, совет хүнүүдые коммунизмын сурталаар хүмүүжүүлгэдэ литература, искусствын тон ехэ удха шанартай байһые дахинаа һануулан зааһан байна. Иимэ үедэ манай уран зохёолшод, уран зураашад арад зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ехээр ябуулха, абстракционизм болон формализмын ямар хоротой байһан тухай хөөрэжэ үгэхэ зэргэтэй.

Манай хүдэ… нэгэ дутуу ю… тосхонууд, һу… та хэдэн һара… хэл болодогг… та Мухар-Шэ… Баунтын а… ушардаг.

Мүн лекци… дын научно-те… жээн, шана… нуудтай. Зари… научна гүнзэ… гүй, харин … дадаг зарим … нүүдые лекци… лэ үнгэршэдэ… нэгэ зарим ле… нын саана га… тэ бэшэһэн … забда залигу… даг. Юрын хө… бэшэ, харин … риин үгөөр … мэ лекцинүүд… гаар шагнада… жо байхада … ража ябаша… хөөрэлдэжэ … ноироо хүрэ…

Энэ ямар … лоноб гэхэдэ… лекторнууд … тай байхаһаа… харюусалгагү… даг байна. … торнуудые … хүдэлмэридэ … хандуулагда… сультаци гэ… гэргэгдэнэ.

Мүнөө бол… ференци эдэ… дундануудые … хэйлжэ, лек… дые сааша… ябуулхын ту… ябуулгануу… дамжаггүй.

Бүхэ…
Буряад…
харюуса…

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1963 оной апрелиин 17.

...Ү ЕХЭЭР ҺААХА, ТОҺОЛИГЫЕНЬ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

Академик Т. Д. ЛЫСЕНКО

...юзай Коммунис парти, тэрэнэй ленин... Комитет болон правительство нау... талаар үдэр бүриин ехэхэн анхарал ... орон дотор наукын зорилго хадаа хү... хүнгэрүүлхэ, ажалай бүтээсэ дээшэ... ...кциин өөрын үные хямдаруулха хэрэг ...нэй парти, правительствын хүтэлбэри... ...та Сергеевич Хрущев өөрөө наукын ...ые, түрүү дүй дүршэлые хүдөө ажахын ...рэглэхэ талаар ехэхэн анхарал хан...

...нахада хүдөө ажахыда наукын туйлал... ...бтэрүүлхэ асуудал промышленностьда ... бэрхэшээлтэй байна. Хүдөө ажахыда ...рэ туйлалтануудые нэбтэрүүлхэ талаар ...ридэ гол шухалань юун гээшэб? Голынь ...жал хэрэг мэдэхэ ушар болоно. Эрдэм... ...хоз, совхозуудай ажалые тодорхойгоор ...р ажал хэрэг, үйлэдбэриин арга болом... ...рилтэнүүдые мэдэнгүйгөөр биологическа ...лтатайгаар хүгжөөхэ аргагүй гээшэ. ...агрономууд, зоотехнигүүд болон үйлэд... ...удэлдэг бусад хүдэлмэрилэгшэд биоло... ...м ухаае мэдэхэ, тэрээнһээ үндэһэлэн га... ...тай, мал ажалай урда табигдаһан асуу... ...мжалтатайгаар шиидхэжэ болохо, шиид... ...ргэтэй.

...эдбэри хоёр нэгэ адли юумэ бэшэ гээшэ ... бултадаа мэдэнэбди. Тиигэбэшье наука ...ёр нягта холбоотой гэжэ бидэнэр мину... ...а ёһогүйбди. Иигэжэ маанадые партиин ...тральна Комитет һургана, иигэжэ марк... ...скэ теори һургана. Тиихэ зуураа эрдэм ...ёрой нэгэн хамта холбоотой байхада тэ... ...ухалань ажабайдал гээшэ гэжэ наукын ...шэд ойлгохо зэргэтэй. Ажабайдал хадаа ...й гансахан зорилгонь, тэрэнэй удхань ...на, тэрэмнай юумые ойлгохо арга хэрэг... ...рыень хүгжөөхэ зэбсэг болоно бшуу.

...өө хүдэлмэридэ энээниие хүтэлбэри бол... ...колхоз, совхозуудай һүрэг үнеэдэй һүнэй ...д дээшэлүүлхэ тухай хэлэхэ хүсэлэн... ...алда энэ асуудал тон ехэ удха шанар... ...ческа наука, ажабайдал, байгаалиин ...тухай наукашье хүдөө ажахын үйлэдбэ... ...г хэдэн зуу мянган, миллион хүнүүдэй ...хубилгагдан хүгжөөгдэнэ гээшэ. Үнеэдэй ...ые дээшэлүүлхэ асуудалшье баһал тэдэ... ...олой, шэн зоригто ажалайнь ашаар лэ ... байһаниинь мэдээжэ.

...стическэ мичуринска биологиин теоре... ...элдэ үндэһэлэн, эбэртэ бодо малай һүнэй ...шэлүүлхэ тушаа хэгдэһэн племенной ...дүй дүршэлтэй танилсаад байхадаа, үд... ...тэрэй буха шэнгэн һүтэй үнеэдтэ таби... ...түлнүүдэйнь һүнэй тоһолиг яахадаа дээ... ...ойлгообди. Жэшээнь, джерсейскэ үдхэн ...й буха шэнгэн һүтэй үүлтэрэй хара эреэн, ...костромской болон бусад үүлтэрэй үнеэд... ...жүүлхэдэ, тэдэнэй хоорондоһоо гараһан ...й һүнэйнь тоһолиг 3,5 процентһээ 5 про... ...дээшэлдэг байна. Ехэнхидээ тиимэ холи... ...үнеэдэй һүнэйнь тоһолиг дунда зэргээр ...ент болоно. Харин тэдэ үнеэдые эхэнүү... ...эй бухада табижа үрэжүүлхэдэ, һүнэйнь ... бага болодог байна. Теэд малнууд бэеэр... ...йдаг. Тиимэ мал үсхэбэрилхэдэ ажахыда ...атай болоно бшуу.

...анта Россида зарим помещигүүдэй ажа... ...эдэй һүнэй тоһолигые дээшэлүүлхын ...утэй джерсейскэ үүлтэрэй буха һүрэгтөө ...д туршаа. Теэд тэрээнһээнь ямаршье ...араагүй. Гадна революциин һүүлдэшье ...Сибириин жэжэ үүлтэрэй мал бэеэр томо, ...остфризска, симментал үүлтэрэй үхэртэй ...туршахада, баһал тэдэнэй һүнэйнь тоһо... ...шарта доошоо орошоо. Эгээл тиимэһээ ...аруулха хүдэлмэри һайн мэдэхэ хэдэ хэ... ... энэ янзаар ондо ондоо үүлтэрэй малай ...е арсадагынь зүб гээшэ.

...ническа дэлхэйн хүгжэлтэдэ тэдэниие ...ан эрхэ байдал, ажабайдалайнь эрхэ нү... ...эхы үүргэ дүүргэдэг гэжэ мичуринска ...л жама ёһон һургадаг. Тэрэшэлэн бүхы ... эрдэм ухаанай туйлалтанууд дээрэһээ ...ээн тушаа үйлэдбэридэ ехэ туһатай тео... ...хала һанамжануудта хүрэхэ арга маа... Шэнгэн һүтэй үнеэн бүриһөө дунда зэр... ...ган килограмм, бүри дээшэшье һү һаа... ...ниие элбэг ехэ тэжээл дээрэ байлгахада ...о болоод, түрэхэдөө ехэ ядардаг. **Тиимэ... ...һүтэй үүлтэрэй буха тэдэ үнеэдтэ табижа, саашадаа гараһан түлнүүдынь бүхыдөө үдхэн һүтэй болохо ёһотой гэжэ һанаһан байгаабди. Зүгөөр энээниие туйлахын тула үдхэн һүтэй үүлтэрэй аад, томо бэшэ, харин жэжэ үүлтэрэй бухануудые хэрэглэхэ шухала байгаа.** Энэ ушарта биологическа түрэлэй (вид) ажамидаралай жама ёһоор түрэхэ үнеэдэй хээлинь эсэгынгээ жэжэ үүлтэр, манай хэрэглэһэн джерсейскэ үүлтэр, баримталан түлжэхэ зэргэтэй. Тиигээгүй юм һаа, үнеэд түрэхэдөө тулиха, заримдаа эхэнь, тугалыншье үхэжэ болохо бшуу.

Хэрбээ тугалнууд һая бүрилдэжэ байха үедөө үдхэн һүтэй эсэгынгээ һалтар баримталан үдэбэл, хожомоо эмэ тугалнуудынь үнеэн болоходоо үдхэн һү үгэхэ байһаниинь элитэ.

Эндэ хэлэгдэһэниие баримталан, «Ленинскэ Горконуудай» фермэ дээрэ бидэнэр үнеэдэй һүнэй тоһолигые дээшэлүүлхэ тушаа оролдожо эхилээ һэмди. 1952 онһоо эхилжэ үнеэдые джерсейскэ үүлтэрэй бухануудаар үрэжүүлээбди. Тэрэ үедэ фермын мал тэжээлээр хүсэд хангагдадаг, томо бэетэй, шэнгэн һү ехэ үгэдэг үүлтэрэй үнеэд ехээр зобожо түрэдэг байгаа. Тугалнуудайнь дунда зэргын шэгнүүр гарахадаа 42—43 килограмм, 15—20 процентнь бүришье томонууд байгша һэн. Зарим ушарта тугалнууд түрэхэдөө 65 килограммда хүрэдэг байгаа.

Эдэл томо бэетэй, шэнгэн һү ехээр үгэдэг үнеэдые жэжэ бэетэй джерсейскэ үүлтэрэй бухануудаар үрэжүүлээд, тиимэл адли элбэг тэжээл дээрэ байлгахада манай һанаһанаар лэ жэжэ тугалнуудые гаргадаг байба. Иигэжэ шуһа холиһон үнеэдһээ эдэ жэлнүүдтэ дунда зэргээр 30—32 килограммтай тугалнууд гараа. Тиимэһээ фермын үнеэд хүнгэхэнөөр тугалладаг болоһон байна.

Иимэ жэжэ тугалнуудай гараһаниинь юу гэршэлнэб гэхэдэ, үнеэдэй хээлинь томо бэетэй эхынгээ һалтар баримталангүй, харин жэжэ үүлтэрэй эсэгынгээ һалтар баримталан үдэһыень харуулна гээшэ. Энэ ушарта эсэгынь джерсейскэ үүлтэр үдхэн һүтэй байһан хадаа тугалнуудынь анхан бүрилдэжэ байха үедөө эсэгынгээ үүлтэр баримталһан, хожомоо тэдэнь үнеэд болоходоо үдхэн һүтэй байха байгаа. Үнэхөөр эдэ үнеэдһээ гараһан бүхы эмэ тугалнуудынь хожомоо үдхэн һүтэй үнеэд болоһон байна. Найман жэлэй туршада холимог үүлтэрэй үнеэдэй һүнэйнь тоһолиг дунда зэргээр 5—5,2 процент болоһон байха юм.

Түрэхэ үнеэдые ямараар эдеэлүүлхэ, харууһалхада тугалынь үдхэн һүтэй эсэгынгээ һалтар ехээр баримталжа түлжэхэб, ямар ушарта һалтарыень багаар баримталхаб гэжэ эрдэм ухаанай талаар эли болоо гээшэ. Тиигэжэ бүхы эмэ гунжадые үдхэн һүтэй болгохо арга олдоо. Мүнөө болоходо энэмнай туршалгааршье, ажал дээрэшье зүб байһанаа гэршэлээ. Шэнгэн һүтэй үнеэдые үдхэн һүтэй джерсейскэ үүлтэртэй бухануудаар үрэжүүлхэдэ үдхэн һүтэй олон янзын һүрэгүүд бии болоо. Жэшээнь, «Ленинскэ Горконуудай» (Москва шадар) фермэдэ, Киргизиин мал ажалай институтда, Украинын мал ажалай научно-шэнжэлэлгын институтда (Харьковай захадахи Украинка гэжэ ажахыда), Эрхүүгэй туршалгын станцида болон бусад газарта иимэ 5—6 мянган, мүн дээшэшье килограмм һү үгэдэг түрэхэ үнеэдһээ дунда зэргээр 5 процент тоһолигтой һү гарадаг түл бии болгогдоһон байна.

Иигэжэл шуһа холиһон аад, тэдэнһээ бага һү үгэдэг үнеэдһээ гараһан түлнүүдынь хожомоо дунда зэргээр 5 процент бэшэ, харин 4 процент тоһолигтой һү үгэдэг байһаа. Мүн шэнгэн һүтэй үүлдэрэй джерсейскэ үүлтэрэй бухануудаар үрэжүүлхэдэ 4 процентһээ доошошье тоһолигтой һү гарадаг мал тодорно. Иимэ ажахынуудта абтаһан түрүүшын холимог эмэ хашарагые шэнгэн һүтэй үүлтэрэй бухаар үрэжүүлхэдэ, тэдэнһээ абтаһан түлнүүдынь юрэнхыдөө бэлэдхэлэй пунктда ородог һүнэйл тоһолигтой (3,6—3,7 процент) адлирхуу болошоно. Энэ талаар Москва шадархи «Красная пойма» совхозой ажахыда хэгдэһэн туршалгануудые баримталха хүсэлтэйб.

Юрэдөөл мүнөө болоод байхада, энэ талаар оролдолго гаргаһан лэ хүн бүхэн ямар ушарта шэнгэн һүтэй үнеэдые үдхэн һүтэй джерсейскэ үүлтэрэй бухаар үрэжүүлхэдэ аша үрэтэйб, ямар ушарта энэ арга хэрэглэхэдэ биратай юумэ боложо үгэхэгүйб гэжэ зүбөөр шиидхэхэ арга олгогдоо гээшэ. «Ленинскэ Горконуудай» туршалгын ажахын фермэдэ томо бэетэй, шэнгэн һү ехээр үгэдэг үнеэдые һайнаар эдеэлүүлээд, джерсейскэ үүлтэрэй бухаар үрэжүүлхэдэ гараһан түлнүүдынь дунда зэргээр 5 процент тоһолигтой һү үгэдэг мал болоно гэжэ дээрэ хэлэгдээ һэн. Эдэ мал томо болоод байхадаа шэнгэн һү үгэдэг эхынгээ бэеын зэргэ томо гү, али шэгнүүрээрээ тэды шэнээн татадаг байха юм.

Эдэ холимог үүлтэрэй, үдхэн һүтэй үнеэдые гэдэргэнь шэнгэн һүтэй, томо бэетэй үүлтэрэй (остфризска, костромской) бухаар үрэжүүлээд, һайнаар эдеэлүүлээд байхада тэдэ үнеэд хүнгэхэнөөр тугалладаг байна. Эдэ үнеэдһээ абтаһан тугалнуудай дунда зэргын шэгнүүр адли һайнаар эдеэлүүлээд байһан шэнгэн һүтэй эхэ-үнеэдһээ гараһан тугалһаа бага байна.

Юуб гэхэдэ, үдхэн һүтэй, томо бэетэй үнеэд эхынгээ бэе соо анхан бүрилдэжэ байха үедөө һайн тэжээл дээрэ байһан хадаа жэжэ түл үгэхэ шэнэ шэнжэ шанар оложо абаһан байгаа бшуу. Иимэ шэнжэ шанар эхыньшье үүлтэрэй талаар (остфризска, костромской болон бусад), джерсейскэ үүлтэрэй эсэгыншье талаар байгаагүй ха юм.

Үдхэн һүтэй болоһон үнеэд томо бэетэйшье һаа нилээд жэжэ тугалнуудые гаргана. Тэдэ тугалнуудынь һайн эдеэлүүлгэ, харууһалгада байхадаа томо мал боложо, жэжэ түл үгэнэ, тэдэнь баһал томо мал болодог гэхэ мэтэ. Энэмнайл юрын бага шэгнүүртэй тугал гаргаһан ушар бэшэ, харин жэжэ түл үгэлгэ гэжэ нэрэтэй болоно гээшэ. Бага шэгнүүртэй түл имагтал жэжэ үүлтэрэй гү, али томо үүлтэрэй аад, муу тэжээл дээрэ байһан малһаа гарадаг бшуу.

Иимэ жэжэ түл үгэдэг шэнэ шэнжэ шанар хадаа биологическа түрэлэй ажамидаралда ехэхэн ашатай байха юм. Тиимэһээ тэрэ шэнжэ шанарынь дамжан һаладаггүй. Иимэ туршалгаар бии болоһон үнеэдэй жэжэ түлтэй (зүбөөр хэлэбэл, үнеэдэй хүнгэхэнөөр түрэдэг ушар) имагтал үдхэн һүтэй малай һалтартай байна. Хэрбээ туршалга хэхынгээ урда тээ үдхэн һүтэй бэшэ, харин шэнгэн һүтэй жэжэ үүлтэрэй бухануудые хэрэглээ һаа, тэдэнһээ гараһан эмэ хашарагуудынь жэжэ түл үгэдэг байгаашье һаа, үдхэн һүтэй бэшэ, харин шэнгэн һүтэй байха һэн. Тиимэһээ энэ шэнжэ шанар үе дамжахадаа үдхэн һүнэй һалтар алдадаггүй. Энэмнайл эрдэм ухаандашье, ажабайдалдашье айхабтар ехэ хэрэгтэй юумэнэйнь эгээл шухалань болоно.

Теоретическэ һанамжануудай ёһоор иимэ эрхэ байдалда тодорһон холимог үүлтэрэй үнеэдһээ саашадаа ямаршье үүлтэрэй бухаар үрэжүүлээ һаань, жэжэ түл үгэдэг, үдхэн һүтэй һалтар үе дамжан дабтагдаха ёһотой. Энэ шэнжэ шанарынь эрэшье, эмэшье тугалнуудта дамжуулагдажа, тэрэнь баһал дам саашань дамжуулдаг удхатай. Хэрбээ энэ үнэхөөр тиимэ юм һаа, эдэ малай шуһаар колхоз, совхозуудай шэнгэн һүтэй малда тарилга хэжэ, саашанхи түл түрэсэдэнь үдхэн һүтэй малай һалтар дамжуулжа болохо гэжэ хэлэхээр. Тиигээд тэдэнэй анханай үүлтэрэй шэнжые, шэнгэн һү үгэдэг һалтарһаа бэшыень дахин бусаажа болохо ушартай.

Эдэ һанамжанууд «Ленинскэ Горконуудай» ажахыда нилээд батадхагдаа гээшэ. Эндэ үдхэн һүтэй холимог үнеэдтэ шэнгэн һүтэй үүлтэрэй буха табихада гараһан түлнүүдынь, мүн үдхэн һүтэй холимог үүлтэрэй үнеэдһээ гараһан бухануудые шэнгэн һүтэй үүлтэрэй үнеэдтэ табихада гараһан түлнүүдынь энээниие гэршэлжэ үгэнэ. «Ленинскэ Горконуудай» фермын бүхы мал эдэ шэнжэ шанарнуудые бултадаа адляар дамжуулдаг гэжэ хэлэхын аргагүй. Зарим мал үдхэн һү үгэдэг һалтарые ехээр, заримань багаар дамжуулдаг байха юм.

Энэ теоретическэ һанаа бодолнуудаа батадхахын тула нэгэ иимэ жэшээ харуулая. Шэнгэн һүтэй Маевка гэжэ үнеэн (костромич-остфризай холимог) хоёрдохёо, гурбадахяа түрөөд һаалгахадаа һүнэйнь тоһолиг эгээн ехэ байхадаа 3,47 процент болоһон байна. Табадахяа түрөөд һаалгахадаа һүнэйнь эгээн бага тоһолигынь 3,13 процент болоһон байха юм. Энэ үнеэе джерсейскэ үүлтэрэй Богатырь гэжэ бухаар үрэжүүлхэдэ Майка гэжэ хүсэд һайн шэнжэ шанартай түл үгөө һэн. Энэ Майка үнеэн дүрбэдэхеэ тугаллаад байхадаа һүнэйнь тоһолиг эгээн ехэ байхадаа 5 процент, нэгэдэхеэ түрөөд һаалгахадаа һүнэйнь тоһолиг эгээн бага байхадаа 4,91 процент болоо. Тэрэ үнеэнһээ гурбан эмэ тугал абтаа һэн. Хоёрынь джерсейскэ сэбэр үүлтэрэй (Герой, Торжик) бухануудһаа гараһан байна. Эдэ джерсейскэ шуһа холигдомол тугалнууд үнеэд болоходоо һүнэйнь тоһолиг Майка эхынхидээл адлирхуу байгаа. Жэшээнь, тэдэнэй нэгэниинь—Малька гэжэ үнеэн нэгэдэхеэ тугаллаад байхадаа, һүнэйнь тоһолиг 4,94, хоёрдохёо тугаллаад һаалгахадаа—5,3 процент болоо. Тэрэ Малька үнеэндэ эгээн шэнгэн һү үгэдэг һалтартай Миного гэжэ костромской үүлтэрэй буха табижа, хоёр дахин тугаллуулхадань джерсейскэ үүлтэрэй 3/8 шуһатай хоёр эмэ тугал абтаа. Эдэ хоёрой нэгэниинь үнеэн болоод байхадаа эхынхиһээн гү, али эхын дүүгэйхиһээ гү, али Майка гэжэ төөбэйнхиһөөнь бага бэшэ тоһолигтой һү үгэһэн байха юм. 3/8 шуһатай Магнолия гжэ үнеэн нэгэдэхеэ тугаллаад байхадаа 5,17 процент тоһолигтой, хоёрдохёо тугаллаад байхадаа 5,2 процент тоһолигтой һү үгөө. Нүгөөдэхи Малага гэжэ үнеэн мүнөө нэгэдэхеэ тугаллаад байхадаа мүн лэ үдхэн һүтэй. Хэдышье шэнгэн һүтэй үүлтэрэй бухануудые хэрэглэбэл, үнеэнэй үдхэн һү үгэдэг һалтарань заатагүй үеын үедэ бүхөөр дамжуулагдадаг гэһэн бусад олон жэшээнүүдые харуулжа болохо байна.

Зүгөөр мал бүхэн энэ шэнжэ шанараа адляар дамжуулдаггүй гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ манай фермэһээ абаһан бухануудаа шэнгэн һүтэй һүрэгтэ хэрэглэхэдээ, тэрэнһээ абтаһан түлнүүдынь хэр һайн бэ гэжэ шалгажа байха шухала. Тэрэнэй һүүлээр һайн бухануудыень хүсэдөөр хэрэглэжэ, муу түл үгэдэг бухануудыень хэрэглэхэеэ болихо гэхэ гү, али һүнэйнь тоһолигые зарим тэды дээшэлүүлдэг һаань бага зэргэ ашаглахадашье болохо байна.

«Ленинскэ Горконуудай» фермэһээ мүнөө үедэ Советскэ Союзай элдэб областьнуудай фермэнүүдтэ 250 буха худалдагданхай. Тэдэнэй 25 бухаһаа элдэб область, хизаарнуудта һаалиин һайн мал абтанхай. Элдэб бухануудһаа гараһан һаагдадаг үнеэд элдэб янзын байна. Юрэнхы дээрээ мүнөө үедэ 300 тиимэ үнеэд бии болонхой. Эдэ үнеэдэй һүнэйнь тоһолиг мүн лэ һайн байна. Дунда зэргээр эдэ үнеэдэй һүнэйнь тоһолиг (һаагдадаг үеын дүүрээгүйшье һаа) багсаахада 4,5 процент болоно. Тиин эдэнэрэй элдэб үүлтэрэй эхэһээ 3,5—3,8 процент тоһолигтой һүн һаагдадаг байгаа бшуу. Манай фермэһээ худалдагдаһан бухануудһаа гараһан хэдэ мянган эмэ, эрэ тугал, бурууннууд бии болонхой.

«Ленинскэ Горконуудай» фермэһээ абтаһан бухануудай хэр һайн түл үгэжэ байһые түргөөр, зүбөөр сэгнэхэ гээшэ ехэ шухала удхатай. Хэрбээ эдэ бухануудһаа гараһан түлнүүдынь үдхэн һүтэй мал болодог байбал, тэрэнэй айхабтар ехэ аша үрэтэй байһаниинь элитэ. Иимэ нэгэ жэшээ харуулая. Манай фермэдэ Рубин гэжэ джерсейскэ үүлтэрэй 3/8 шуһатай буруу буха байгаа. Энэ бухада джерсейскэ шуһанай хахадыншье байгаагүй. Тэрэниие шэнгэн һүтэй үнеэдтэ табихада 3/16, 5/16 джерсейскэ шуһатай долоон эмэ тугал гараһан байна. Тиимэһээ эдэ эмэ тугалнуудай шуһанай 13/16, 11/16 хубинь шэнгэн һүтэй үүлтэрэй байха юм. Эдэ тугалнууд мүнөө томо болоод, тэдэнэй зургааниинь түрүүшынхеэ түрөөд һаалгагдажа, заримааниинь һаалгагдажа дүүрэхэеэ байна. Эдэнэй һүнэйнь тоһолигые үдэр бүри шалганабди. Эдэ зургаан үнеэдэй һүнэйнь тоһолиг 5 процентһээ доошо ороногүй. Зүгөөр эдэ үнеэдэй шуһангй 3/16 гү, али 5/16 хубинь джерсейскэ үүлтэрэй байха юм. Тиимэһээ Рубин гэжэ бухын айхабтар ехэ үнэтэй байһаниинь элитэ. Юундэ «байһаниинь» гэжэ хэлэнэбиб гэхэдэ, мүнөө энэ буха амиды байхагүй.

РСФСР-эй Хүдөө ажахын министерствын гуйлтаар энэ Рубин гэжэ буха Омско областиин Полтавска районой Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо худалдагдаһан байгаа. Тэрэниие худалдаад жэл болоод байһан хойно би тэндэ ошоо һэм, тиихэдэмни юумэн бүхыдөө һайн байгаа. Бухын хойноһоо һайнаар харууһалдаг, эдеэлүүлдэг, тэрэниие хэрэглэжэ эхилээбди гэжэ тэдэнэр хэлэһэн байгаа. Энэ буха хэды һайн бэ гэжэ тэрэ үедэ үшөө мэдэгдээгүй байгаа. Тиигээд хожомынь энэ буха айхабтар һайн байгаа гэжэ мэдэхэдэмнай, тэрэ үгы хэгдэһэн байшоо. Тэрэ колхозой һүрэгтэ нэгэшье эмэ, эрэ түл орхёогүй. Манай һүрэгтэ бии байһан зургаан эмэ тугалаарнь харахада энэмнай аймшагтай үнэтэй буха байгаа. Теэд иимэ ушар нэгэнтэ бэшэ дайралдадаг байһаниинь гэмшэлтэй.

Капиталис оронуудай выставкэнүүд дээгүүр иимэ ехэ аша үрэтэй бухануудые хэдэн мянган, хэдэн арбаад мянган доллароор худалдадаг, худалдажашье байһаар. Тиимэһээ «Ленинскэ Горконуудай» фермэһээ абтаһан бухануудта ажахы бүхэн анхаралтайгаар хандаха ёһотой. Мүн эдэ бухануудһаа гараһан эрэ тугалнуудышье мартажа болохогүй. Хэрбээ шалгажа үзэхэдэ энэ тэрэ бухын муу байбал, тэрэниие мяханда тушааха гү, али һайн буха гэжэ тодорхойлогдоо һаань ехэ анхаралтайгаар хандаха, бүри һайнаар ашаглаха гэжэ оролдохо хэрэгтэй.

Үнгэрэгшэ жэлэй нажар парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэд Никита Сергеевич Хрущев түрүүтэйгээр «Ленинскэ Горконуудай» туршалгын ажахыда ерэжэ, манай хүдэлмэридэ һайн сэгнэлтэ үгэһэниинь «Ленинскэ Горконуудай» коллективые шэнэ амжалтада зоригжуулба. Эдэнэрэй ерээд ошоһон ушар хадаа биологическа наукын хэдэ хэдэн бэрхэшээлтэй асуудалнуудые шиидхэхэдэ маанадта ехэхэн туһа үзүүлһэн, үзүүлжэшье байһаар.

Манай үе сагта иимэ асуудалнуудые амжалтатайгаар шиидхэхын тула эрдэмтэд өөһэдынгөө хүдэлмэриие колхоз, совхозуудай ажабайдалтай нягта холбоотойгоор ябуулха шухала. Энэл хадаа хүдөө ажахын үйлэдбэриие саг үргэлжэ хүгжөөхэ арга олгохо гээшэ.

(1963 оной апрелиин 11-нэй «СЕЛЬСКАЯ ЖИЗНЬ» газетэһээ абтаба).

...шадай ...элһөө

ГУНЖАДҺААШЬЕ ҺҮ ЕХЭЭР ҺААЖА БОЛОХО

Хурамхаанай совхозой һаалишан В. К. ЗАРУБИНАГАЙ хөөрөөнһөө

...ахадаа һү багаар ...рим һаалишадһаа ...: — залуу, гун... ...й байжа бираба... ...саһаг заншалтай. ...уе зүб гэхын ар... ...а оролдобол, гун... ...эр һаажа болохо. ...й октябрь һарын ...ха гунжадые нам... ...һэн. Тэдэнэймни ...угаллаад байнхай. ...рын туршада ту... ...бүриһөө 450 ки... ...д байнаб.

...ІА ТЭЭ ҺАЙСА ...ҺАЛХА

...ахаһаань урид ...а үгэхэ хэрэгтэй ...адааб гэхэдэ, даа... ...а һаалишад тү... ...болдохо гэжэ үнэн ...о бшуу.

...нжалаа уяанда ... һайн тэжээл үгэ... ...тус бүридэнь 5 ... килограмм үбһэ, ...олоомо, 10 литр ...угадаг, бүлеэн ...аб.

...ураар дэлэгэнэжэ ...а хухэ дэлэн... ... нидхэржэ бай...

...урахэ гунжадые ...үрбаар хубаа... ...ээниие би буруу ...б. Юуб гэхэдэ, ...нжадай тэжээ... ...даг үнеэдтэ үгэ... ...д бусад хүдэл... ...нжадай хойно... ...даггүй. Ушар ...алишан бүхэндэ ...ар һаалишадта ...д. Гунжадһаа һү ехээр һаахын тула түрэхэһөөнь урид һайса эдеэлүүлхэ, оролдосотойгоор харууһалха хэрэгтэй гэжэ өөрынгөө дүй дүршэл дээрэһээ ойлгооб.

В. К. Зарубина

ТУГАЛЛАХАЛААРНЬ ОРОЛДОСОТОЙГООР ҺААХА

Манай фермэдэ үнеэдэй тугаллахалаар түлыень тугалшанда тэрэ дары даалгажа үгэдэг заншалтай. Энээниие зүб гэжэ һанагшаб. Бишье тугалшанаар хоёр жэл хүдэлһэн байхаб. Тугалые һайнаар түлжүүлхын тула эхынь уурагые һайса уулгаха хэрэгтэй.

Һая тугаллаһан гунжадые недели соо үдэртөө 4 дахин һаадагби. Түрүүшынь дүрбэн үдэртэ гараараа һаанаб. Тиигээд саашадаа үдэртөө гурба дахин оньһон аргаар һаагдана.

Фермын тэжээл буйлуулдаг түхеэрэлгэдэ хододоо халуун уһан байдаг. Тиимэһээ үнеэдээ һаахын урда тээ бүлеэн уһаар дэлэнгыень угаагаад, хуурай аршуулаар аршаад, гараараа һайса нидхэрнэбди. Түрүүшээр дэлэнгэйнь бэртэй байбал, тэрэниие булюулхын тула бүри оло дахин һаадаг. һааха бүхэндөө нидхэрдэгби. Дэлэнгэйнь зөөлэржэ, бүхы һүеэ табидаг болоходонь лэ һанаагаа амарагшаб.

Түрүүшынхеэ тугаллаһан үнеэе оньһон аргаар һаажа һургахада бэлэн юм. Мүнөө үнеэдни бүхыдөө машинаар һаагдана.

Оньһон аргаар һаажа эхилхэдээ үнеэдые тэрээндэ дадхаадаг, түрүүшээр хүхүүрнүүдээ хүхэнүүдтэнь миин углаад үзэдэгби. Тиихэдээ хүхүүрнүүдээ заатагүй халуун уһанда хэжэ бүлеэн болгохо хэрэгтэй. Хүхүүрнүүд малай бэеын температураһаа доошо байха ёһогүй. Машинаар һаахаһаа урид үнеэдэйнгээ дэлэнгые бүлеэн уһаар угаагаад, хататарнь аршаад, заатагүй нидхэрдэг, эльбэдэгби.

Энэ ушарта залуу үнеэд һүеэ бүхыдэнь табина. Зүгөөр хоёр гунжадни һү үлөөдэг байгаа. Тиигээшье һаань, гараараа һаадаггүй һэм. Тэдэмни байн байн һүеэ табидаг болоо.

Үнеэдэйнгээ һүеэ хэр табижа байһыень шалгаха зорилгоор арбан хоногто нэгэ дахин ээлжээгээр гараараа һаагаад үзэдэгби.

Фермэ дээрэмнай һаалишан бүхэнэй һааһан һүнэй тоһолиг шалгагдадаг. һүнэймни тоһолиг голдуу 4 процент болоно.

Залуу үнеэдые тугаллаһанайнь удаа 3—4 хоноод лэ гэхэ гү, али уурагайнь таража дүүрэхэлээр, машинаар һаажа эхилхэ хэрэгтэй.

Манай фермэдэ үнеэдые оньһон аргаар һаадаг болоһоор 4 жэл үнгэрбэ. Зүгөөр электрын элшэ хүсэн байд гээд лэ таһалдажа, хүдэлмэридэмнай ехэхэн бэрхэшээл ушаруулна.

ТЭЖЭЭЛЭЭ БУЙЛУУЛЖА ҮГЭНЭБДИ

Һаагдажа байһан гунжадтаа суудхын 20 килограмм силос, 10 килограмм бурдууг үгэнэб. Бурдууг тэжээл буйлуулдаг газарта бэлдэгдэнэ. Тэрэниие бэлдэхэ модон ларьнууд бии. Тэдээн соогоо бутаргаһан шэниисэ, ешмээн, обёос хэжэ, халуун уһа нэмээд, суудхэ соо эһээдэг заншалтайбди. Тиигэһэн хойноо һаалишад хубаажа абадаг.

Фермэдэмнай бүхыдөө 200 үнеэд бии. Тэдэниие һаадаг 8 һаалишад, 3 малшад, 1 һэлгэгдэхэ һаалишан, 1 механизатор бии. Механизатор Александр Лесинков фермэ дээрэхи оньһон түхеэрэлгэнүүдые хүдэлгэжэ байхынгаа хажуугаар һаагдаһан һүнэй тоо бүридхэдэг, тоһолигыень шалгадаг, үнеэдые үрэжүүлдэг уялгатай. Энэ ушарта фермэдэмнай хүнгэн ажалтай, үлүү хүн гэжэ байхагүй.

Би мүнөө жэл гунжан бүриһөө 900 килограмм һү һааха даабаритайб. Теэд энээгээрээ хизаарлахагүй, үнеэн бүриин 1500 килограммда хүргэхэ хүсэлтэйб. Хүргэхэшье бэзэб гэжэ һанагшаб. Энэмни — манай республикын 40 жэлэй ойдо бэлэг болохо.

САШАДААШЬЕ АМЖАЛТА ТУЙЛАХАНЬ ДАМЖАГГҮЙ

Мундаргын хабшуу дундаһаа мултарһан шэнги мундуу түргэн урасхаалаа хүүюулэн шууюулан байгааша Хэнгэргэ голой эрьеые зубшан, Саян уулануудай тэг дундахи эгээл мантан эмээл хадын хормой доро Таһархай нютаг оршодог.

Удаахан саг соо Таһархайн отделени «Восточные Саяны» колхоз соогоо гээгдэнгидэ тоологдодог байгаа. Хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, гүрэндэ худалдаха түсэбөө дүүргэдэггүй һэн.

Үнеэн бүриһөө жэлдээ 5 мянга гаран литр һү һаадаг Буряадай хүдөө ажахын институдай һуралсалай ажахын һаалишан Татьяна Гавриловна Игумнова республика доторoo дэлгэрһэн мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлнэ. Энэ һаалишан байгша оной үнгэрһэн гурбан һарада үнеэн бүриһөө 1034 килограмм һү һаанхай. Зураг дээрэ: Т. Г. Игумнова үнеэгээ һаажа байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Колхозой правлени болон партийна организаци отделениие даагшаар Д. С. Андьековые томилжо, һаалиин фермые даагшаар комсомолой комитедэй секретарь нүхэр Хусаевые эльгээһэн байна. Удаань эндэхи коммунистнар нүхэр Д. Л. Хусаевые партбюрогой секретаряар һунгаа. Тиин эндэхи коммунистнар ажахыгаа гээгдэнги байдалһаань түрүү зэргэдэ гаргаха гэжэ оролдоно.

Үнгэрһэн жэлдэ тус отделени тарилга, хуряалгынгаа хүдэлмэриие саг болзор соонь дүүргэээ. Мүн малай үбэлжэлгые һайн бэлэдхэлтэйгээр угтаа. Пенсионер үбгэд 200 толгой үнеэдэй байхаар, һаалиин залтай байра богонихон саг соо бодхообо.

Энэ фермэ 233 үнеэтэй, 47 гунжатай юм. Мүнөө эндэ 150-яад үнеэд тугаллаад байна. Үдэртөө 850—860 литр гү, али үнеэн бүриһөө 5—7 литр һү һаана.

Тус фермынхид февраль һарын дүнгөөр колхозой правлениин болон парткомой дамжуулгын Улаан тугта хүртэһэн, тэрээнээ мүнөөшье батаар барижа ябана.

Отделениин парторганизаци һаалишадай дунда социалис мүрысөө һайнаар эмхидхэнэ. Хүдэлмэриин дүнгүүдые арба арбан хоног бүри согсолжо байдаг. Мүнөө һаалишадай дундаһаа Дулма Манзараева, эгэшэ дүүнэр Нина, Сырен-Дулма Бодеевануд, Дари Дарбалаева гэгшэд түрүүлһээр. Һаяхан эдэнэр правлениин болон парткомой зүгһөө хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа.

Тугалшад Мария Будаева, Жимнид Машкинова, Д-Жап Амаханова гэгшэд һайнаар ажаллана. Тэдэнэрэй харууһалжа байдаг тугалнууд өөдэргэн, түргэн томо болоно.

Ш. Байминов,
манай корр.

ХЭЗЭЭДЭ БЭЛЭН БАЙДАГ

Гал аюулhаа хамгаалха совет зургаанай байгуулагдаhаар 45 жэл болобо

Эгсэ 45 жэлэй саада тээ 1918 оной апрелиин 17-ной үдэр «Гал аюултай тэмсэхэ хэмжээ гүрэнэй зүгhөө эмхидхэхэ тухай» гэhэн түрүүшын декредтэ В. И. Ленин гараа табяа hэн. Иигэжэ энэ декредэй үндэhөөр гал аюулhаа социалис зөөри, эрхэтэдэй хубиин эд хогшол абаран хамгаалха совет зургаан нэн түрүүлэн байгуулагдаа hэн.

Тэрэ сагhаа хойшо манай орон дотор түймэрэй аюулhаа хамгаалха хэрэг ёhоншолон гуримшуулагдажа, шухала шухала хэмжээ ябуулганууд хараалагдажа захалhан түүхэтэй. Тэрэл үеhөө хойшо гал аюулhаа хамгаалагшад арад зоной баялигые түймэрэй аюулhаа аршалан хамгаалхын түлөө харюусалгатай, хүндэшье албаяа үдэр hүнигүй нарин нягтаар бэелүүлжэ байдаг. Түймэр сарагшад үнгэрhэн түүхэтэ 45 жэлэй туршада эрэлхэг зүрхэтэй хэрэг үйлөөрөө шэн габьяата, гайхамшагта баатаршалгата замуудые дабажа, алдар солоёо мүнхэжүүлээ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ гал аюултай тэмсэдэг хүбүүд, басагаднай социалис Эхэ оронойнгоо, арадайнгаа нангин зөөри зөөшэ хамгаалхын түлөө ами наhаяа хайрлангүй тэмсээ. Дайн сэрэгтэ жэлнүүдтэ түймэр сараха, гал аюулhаа хамгаалха хэрэгтэ шэн габьяа, эрэлхэг баатаршалга гаргаhанайнь түлөө манай Советскэ правительство гал аюулhаа хамгаалха албанда ябажа байhан 31882 байлдагшад, сержантнууд болон офицернүүдые СССР-эй орден болон медальнуудаар шагнаhан байха юм.

Мүнөөшье, манай орон дотор үргэн далайсатайгаар коммунизм байгуулжа байhан түүхэтэ түгэлдэр үе сагта галай аюултай тэмсэхэ албанда хүдэлжэ байгшад даалгаhан харюусалгатай хэрэгтээ үнэн сэхээр хандажа, социалис зөөриие, эрхэтэдэй хубиин эд хэрэглэлые гал аюулhаа хамгаалхын түлөө хэзээдэ бэлэн байдаг. Тиихэ зуураа, өөhэдынгөө жаяг заршам нарин шангаар сахижа, хододоо эмхи гуримтай, гүйсэд дүүрэн дайшалхы бэлэдхэлтэй байхаар бэеэ уялгална. Гадна, гал аюултай тэмсэгшэд гансахан түймэр саралгаар ажал хүдэлмэреэ хизаарладаг бэшэ, харин гал аюулhаа hэргылхэ талаар хэмжээ ябуулгануудые хараалан, эмхидхэлэй нилээд ехэ хүдэлмэри бэелүүлдэг байна.

Гүрэнэймнай арадай ажахы түргэн хурданаар урган хүгжэнэ, ажалшан зоноймнай ажаhуудал улам бүри баяжажа байна. Энэ ушар хадаа гал аюултай тэмсэгшэдэй үмэнэ шэнэ шэнэ эрилтэнүүдые табина. Тиимэ тула түймэрэй аюулhаа хамгаалагшад даалгагдаhан хэрэгээ нэрэтэй солотойгоор бэелүүлжэ байхань дамжаггүй.

Энэ түүхэ домогтой үетэй дашарамдуулан, манай Буряадай республикын ниислэл Улаан-Үдэдэ анха урда сагhаа хойшо түймэрэй аюулhаа хамгаалха хэрэг ямараар эрхилэгдэдэг байhан түүхэ тухай хэдэн үгөөр хөөрэхэ зорилго табигдана.

Хэнэйшье мэдэhээр, анхан Дээдэ-Үдэ хотын hуури табигдаhаар 300 жэл болоутай байна. Зүгөөр гал аюулhаа хамгаалха байдал хото дотор ямар байhан тухай түрүүшын мэдээсэл 1815 оной октябрь hара багhаа эхи табина. Тиихэ үедэ гал аюулhаа хамгаалха хэрэг городской управын мэдэлдэ байhан. Гэхэтэй хамта түймэр сараха хэрэгсэлнүүдээр тон ядаруу, бии юумэеэ хүйтэн сарай соо хадагалаад байдаг hэн гэжэ архивай документнүүд батадхана.

Тэрэ үедэ гал аюул, түймэр үе үе болоод лэ боложо байдаг, хотоорхиной ажабайдалда айхабтар ехэ hүйд татадаг байгаа hэн. Тиимэhээ түймэр сараха хэрэгсэлнүүдээр хангаха, тусхай депо барихын тула мүнгэ зөөри hомолхые Эрхүүгэй губернаторто городской управа зууршалга хэhэн байгаа. Аяар гурбан жэл болоhон хойно 1818 ондо депо бариха тайлбари үгтэhэн түүхэтэй.

Удаань 1879 ондо шулуугаар шэнэ депо бариhан (мүнөө тэндэ түймэр сарадаг 1-дэхи команда байдаг), полициин дэргэдэ тусхай түймэр сарадаг команда бии болгоhон. Гал аюулhаа hэргылхэ хэрэг тушаа городой жэжэ буржуа болон Үдын урда бэеын хасагууд ехэ оролдолго гаргаhан байха юм. Тэдэнэй үүсхэлээр 1898 ондо түймэр сараха hайн дуранай олониитын команда эмхидхэгдэhэн, удаань 1903 ондо ветеринарна врач Сергеевэй үүсхэлээр гал аюулhаа хамгаалагшадай hайн дуранай бүлгэм байгуулагдаhан гэхэ.

Городто ажаhуудаг хүн зон тэрэ бүлгэмдэ тон hайшаалтайгаар хандаhан байха юм. Түрүүшын жэлдэ бүлгэмэй кассада 8000 түхэриг мүнгэн сугларhан. Тэрэ мүнгөөрнь городой хойто захада, хада дээрэ баhа шулуун депо баригдаhан байна. Мүнөө тэндэ городой 2-дохи команда байдаг. Гал аюулhаа хамгаалха хэрэгые hайжаруулхын түлөө хотын хүн зоной хэдышье оролдоо hаань, ганса тэдэнэй зөөреэр бүтээхэнь бэрхэтэй байгаа. Гадна, 1904 ондо Россиин гүрэн Японтой дайн сэрэг хэжэ эхилээ бэлэй. Алибаа ядаралтай ушар байдалhаа дулдыдажа, 1906 ондо hайн дуранай тэдэ команда болон бүлгэм саашадаа албаяа бэелүүлжэ шадахаяа болижо, тараагдаа hэн.

Имагтал манай орондо Совет засагай байгуулагдаhан сагhаа эхилжэ, гал аюултай тэмсэхэ, тэрээнhээ hаргылхэ хэрэг гүрэнэй мэдэлдэ абтажа, шэнэдхэн хубилгагдажа захалаа юм. Энэ талааршье манай Улаан-Үдэ хотодо эрид хубилалта хэгдэжэ эхилээ. 1930 ондо гал аюултай тэмсэдэг командануудай мэдэлдэ түймэр сараха тусхай автомобильнууд түрүүшынхеэ үгтөө hэн. Саашадаа город дотор шэнэ шэнэ команданууд эмхидхэгдэhэн, тэдэнэй үндэhэ hуури улам бэхижүүлэгдэhэн байна.

Гал аюулhаа хамгаалха албанда хүдэлжэ байhан хүнүүд өөhэдынгөө хүдэлмэриие гансал түймэр саралгаар дүүргэдэг бэшэ, харин гал аюулhаа hэргылхэ талаар хэмжээ ябуулгануудые үргэнөөр эрхилдэг байна. Мүнөө үедэ Улаан-Үдэ городтомнай хэдэн арбаад түймэр сарадаг хүсэ ехэтэ автомобильнуудаар, бусад түхеэрэлгэнүүдээр гүйсэд зэбсэгжэгдэhэн гал аюултай тэмсэхэ арбаад шахуу команда тоологдоно. Эндэ алба хэжэ байhан эрэлхэг тэмсэлшэд ямаршье ехэ гал аюултай тэмсэхээр бэеэ хододоо зэhэн, бэлэн байдаг гээшэ.

В. Бузунов,
Буряадай МООП-ой гал аюулhаа hэргылхэ таhагай начальнигай орлогшо.

ТОО БАРИМТАНУУД

✪ Ороноймнай промышленна предприятинууд, барилганууд болон бусад газарнууд дээгүүр түймэрэй аюултай тэмсэхэ hайн дуранай 54130 дружинэнууд байгуулагданхай хүдэлжэ байдаг. Ушарhан гал аюулай 43 процентнь имагтал дружиннигуудай хүсөөр унтараагдаhан байха юм.

✪ Түймэрэй аюултай тэмсэхэ hайн дуранай Бүхэроссин бүлгэм байгуулагдаhаар хоёр жэл тухай болобо. Тэрэнэй дэргэдэ эгээ мүнөө 3 миллион шахуу хүн жагсанхай.

✪ Москва, Ленинград болон бусад томо томо городуудта байгуулагдаhан гал аюултай тэмсэхэ hайн дуранай эдиршүүлэй дружинанууд ехэхэн үүргэ дүүргэнэ. Гансахан ороноймнай ниислэлэй hайн дуранай иимэ эмхинүүдэй хүдэлмэридэ 7 мянга гаран пионернууд болон hурагшад эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

ФУТБОЛ

ЭЛЕКТРОМАШИНЫНХИД ИЛА[...]

Апрелиин 13-нда, субботодо, Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ «Электромашина» заводой, ЛВРЗ-гэй «Локомотив» бүлгэмэй команданууд футболоор финальна наадалга хэбэ.

Судьягай жэмбүүрээ абяа гаргахатай зэргэ бүмбэгэ шэдэгдэжэ эхилнэ. Нааданай түрүүшын хахадта локомотивайхид үүсхэл гартаа абажа, наадан электромашинынхидай галын талмай дээрэ үргэлжэлбэ. 28 минута соо наадаад ябатараа, «Локомотив» бүлгэмэй команда нүгөөдүүлэйнгээ ворота руу бүмбэгэ сохижо оруулаад, тоотой болошоо. Тиигэhээр ябатараа, «Электромашина» заводой команда добтолжо эхилээд, 42 минутын үнгэрөөд байхада локомотивайхидай ворота руу харюугай бүмбэгэ сохин оруулжархёо. Тиигэжэ нааданай түрүүшын хахад 1:1 тоотойгоор дүүрэhэн байна.

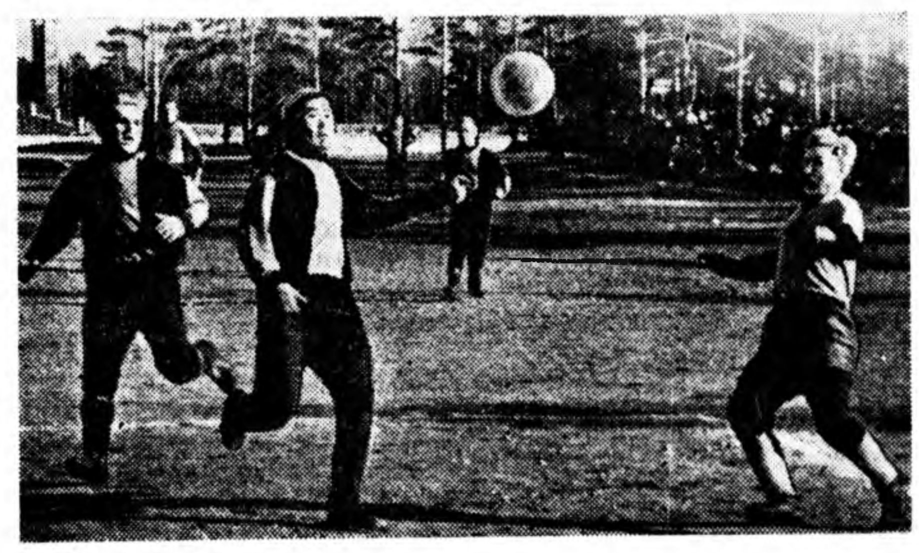

Хоёрдохи [...] ромашина» [...] листнар хүр[...] эхилээд, нүгөө[...] ла руу дабша[...] комотивайхи[...] хадайхида ор[...] наадаа. Н[...] минутада эл[...] үшөө нэгэ бү[...] тивай» ворота [...] хоёр тоотой бо[...] тивай» хүбү[...] гөө гаратар [...] болоо. 42 ми[...] байхада судь[...] рим эбдэhэн[...] мотивай» вор[...] бүмбэгэ 11 [...] хые электр[...] дурадхаа.

Тэдэнэр ял[...] бэгэ шадам[...] баhа нэгэ тоо[...] шадаа наадан[...] тэр ямаршье [...] лоогүй. Тиигэ[...] «Электромаши[...] мандынхидай [...] тоотойгоор дү[...]

ЗУРАГ ДЭ[...] гын үе.

Л. Хайдуро[...]

БОТВИННИК—ПЕТРОСЯН

Дэлхэйн түрүү hуури эзэлхын түлөө эхилhэн мүрысөөнэй удаадахи — арбадахи партиин наадагдахада, баhал hонирхолтой тулалдаан эхилээ. Шатаршад бэрсын урдахи хүбүү ябажа, наадаяа эхилнэ.

Ботвинник сагаанаар наадаа. Дэлхэйн чемпионой найmадахи партидаа дурадхаhан шэнэ наадан Петросяниие балайшье hонирхуулаагүй. Тиигэжэ Петросян хуушан—хоёрдохи наадандаа хэрэглэhэн ябадалнуудаа хэнэ. Теэд Ботвинник хүлеэгдээгүй ябадал хэжэрхёо.

Шатаршад нааданайнгаа эхиие ямаршье хубилалтагүйгөөр, түргэ түргөөр наадаhан байгаа. Петросян «д» 5-най шухала талые эзэлхын тула оролдолго гаргана. Тиигэжэ байтарнь, Ботвинник дундахи хүбүүгээ хоёр нюдэ урагшань түлхижэ, хүлеэгдээгүй ябадал хэжэрхёо. Дэлхэйн чемпионой гэртээ бодомжолжо ерэhэн энэ бэлэг Петросяниие үни удаан бодолгодо оруулаа.

Иимэ байдалай тохёолдоод байхада Петросян нэгэ хүбүүгээ үгэжэ, байдалаа бага зэргэ hайжаруулна. Нааданай hүүл тээ хүндэ бодонууд үлэжэ, Ботвинник нэгэ үлүү хүбүүтэй.

Петросян ябадал бүхэнөө бодожо, яhала hайн харюу үгэнэ, добтолоодшье абана. Шатаршад хорин долоодохи ябадалдаа бэрсэнүүдээ hэлгэлдэнэ. Тиигэжэ хюлгэ дээрэ гансал тэргэнүүд үлэнэ. Петросян үшөө нэгэ хүбүүгээ үгэжэ, сагаанай хүбүүдые хоорондоо холбоогүй болгоно.

Наадан 47-дохи ябадалдаа хойшолуулагдаа. Дэлхэйн чемпион эндэ үлүү байдалтайшье hаа, амжалта туйлахань гайтайхан ха.

Л. Полугаевский,
уласхоорондын гроссмейстер.

ШАДАМАР БЭРХЭШ[...] ШАЛ[...]

Республикын 40 жэлэй ойдо зорюулагдан, «Буревестник» бүлгэмэй түрүү hууриин түлөө барилдаашадай мүрысөөн болобо. Мүрысөөндэ хабаадалсаhан гурбан институдай бүхэ барилдаашад дүрэ буляалдалгаар hонирхолтойгоор тулалдаа.

Буряадай хүдөө ажахын институдай уужам hаруул спортын зал. Команда бүхэнэй түлөөлэгшэд тус мүрысөөндэ түрүү hуури эзэлбэл, зунай спартакиадада хабаадалсаха эрхэ олохо юм.

Спортын судья жэмбүүрээ эшхэржэ, эгээл хүнгэн бэетэйшүүл Владимир Ильин (багшын институт), Максим Цыренов (технологическа институт) гэгшэд бэрхээр хам оролсолдожо, хаба шадалаа харуулна. Эдэ хоёрнай мүн лэ техникэ hайнтай, шуран солбон байшоо. Тиигэжэ хүсөөр булюу байhан багшын институдай студент В. Ильин дүрбэн барилдаашадые шүүжэ, түрүү hуурида гараба.

Али алинhаашье атаархама гоёор барилдаhан, дүй дүршэлөөр нилээд баян нэгэдэхи разрядуудтай, хүнгэншэг бэетэй Баймеев (багшын институт), Шохонов (хүдөө ажахын), Батуев (технологическа) гэгшэдые хаража hонирхомоор байгаа. Барилдаанай ковёр дээрэ нэгэнтэ бэшэ уулзаhан Виктор Баймеев Саян Шохонов хоёр мүнөө баhал туласалдаба.

— Викторнай Саянай мэхэ гоходо хэр булигдагша ааб. «Шэнэhэн түгсэгтэл» шанга хүн даа, теэд Викторнай нүгөөдынгөө мэхэ гохо hайн лэ мэдэнэ ха юм,—гэлдэн, багшын институдай бүлэг студентнэр хөөрэлдэнэ.

Дүн гаргахада Баймеев очкогоороо диилэhэн байна.

Эдэнэрэй уд[...] бэетэй, саб[...] хүнгэн бэетэй[...] далаа, дүй д[...] жа эхилбэ. Э[...] сооhоо үнинэ[...] городой, мүн [...] чемпион боло[...] Ким Норбоев [...] ска институт), [...] меев (багшын [...] шэд оролсоно [...] ниинь зунай [...] хабаадалсаха [...] ааб гэжэ hан[...]

Жэмбүүрэй [...] суу, Геннадий [...] лон ороно. [...] мэхэ гохо [...] байтараа, гү[...] гэрөөд байха[...] рнин технолог[...] дай студент [...] шүүжэ, түрүү[...] ба.

— Энэ мү[...] го багатай е[...] кынгаа 40 жэ[...] лан, болохоо [...] киадада бүри [...] бэлдэхэб. Юу[...] мнай мүрысөө[...] хэлтэй, бэрхэ[...] ха байна б[...] дент Норбоев [...]

Мүрысөөнэй [...] дундашаг, дү[...] хүндэ бэетэ[...] дүрөө буляа[...] дэнь дундаша[...] багшын инс[...] Ширипов, дү[...] тэйшүүлhээ—[...] нологическа [...] дэ бэетэйшүү[...] маев (техно[...] тут) түрүү h[...]

Д. Ба[...]

Хилын саанаhаа

В. И. Ленинэй зохёолнууд Болгарида олоор хэблэн гаргагдана

СОФИ, апрелиин 15. ТАСС-ай корреспондент К. Орлова иигэжэ дамжуулна: Владимир Ильич Ленинэй зохёолнууд Болгариин коммунистнуудай, бүхы ажалшадай хододоол уншажа байдаг номууд юм гээд НРБ-гэй Гэгээрэлэй болон культурын министерствын дэргэдэхи «Полиграфиздат» управлениин начальник Димитр Райков манай корреспондентдэ мэдүүлээ.

Манай орон дотор бүхы дээрээ Владимир Ильич Ленинэй 183 зохёол хамтадаа 2.514.300 хэhэг тиражтайгаар хэблэн гаргагдаа гээд тэрэ хэлээ.

Болгариин марксистнуудай 1902 ондо танилсаhан Ильичэй түрүүшын ном хадаа «Юу хэхэб?» гэhэн зохёолынь байгаа. Ленинскэ «Искра» болон «Заря» газетэнүүдhээ абтаhан статьянууд болон материалнууд Болгариин хэблэлдэ хододоо толилогдодог байhан юм. В. И. Ленинэй «Материализм ба эмпириокритицизм» гэжэ зохёолынь «Начало» гэжэ журналда 1911 ондо хуряангыгаар толилогдоhон байгаа.

Агуухэ Октябриин социалис революциhаа хойшо 1923 он хүрэтэр Ленинэй 16 брошюра болон номууд хамта дээрээ 150.000 хэhэг тиражтайгаар Болгарида хэблэгдэhэн байгаа. Тэдэнэй тоодо «Гүрэн ба революци», «Империализм капитализмын эгээн дээдэ шата», «Коммунизмда үхибүүн ёhоной «зүүнэй» үбшэн», «Пролетарска революци ба ренегат Каутский» гэhэн болон бусад зохёолнууд ороно.

1944 оной сентябриин 9 хүрэтэр Болгарида бүхы дээрээ Владимир Ильич Ленинэй 28 зохёол 172 мянган хэhэг тиражтайгаар хэблэгдээ. Арадай засагай тогтоhонhоо хойшо В. И. Ленинэй 155 зохёол 2.314.800 хэhэг тиражтайгаар хэблэгдэhэн байна.

1950 онhоо Владимир Ильич Ленинэй зохёолнуудые болгар хэлэн дээрэ хэблэхэ хүдэлмэри орон дотор эхилээ hэн гэжэ Димитр Райков саашань хэлэнэ.

Мүнөө жэлдэ В. И. Ленинэй түрэhэн үдэрэй урда тээ Болгариин коммунис партиин хэблэл В. И. Ленинэй 38 зохёолые, «Ленин—журналист, редактор» гэhэн суглуулбари хэблэн гаргаба. Журналистнуудай, редакторнуудай ажал ябуулга тухай В. И. Ленинэй бэшэhэн статьянууд, хэлэhэн үгэнүүд энэ суглуулбари соо оруулагданхай.

Анголын патриодууд Португалиин колонизаторнуудта эсэргүү тэмсэлээ үргэлжэлүүлhээр. Эрхэ сүлөөгэй түлөө олон тэмсэлшэдэй гэр бүлынхид Конго зугадан орохо баатай болоhон байгаа. Анголынхидай ехэ митинг hаяхан Леопольдвильда болоо. Колониализмда эсэргүүсэн, Салазарай алуурщадта эсэргүүсэн тэмсэхээр хүсэд шиндэнги байhанаа тэдэнэр элирхэйлэн мэдүүлээ. Зураг дээрэ: Анголоhоо зугадан гараhан бүлэг эхэнэрнүүд митинг дээрэ байна. Нэгэ эхэнэрэйнь самса дээрэ нигэжэ бэшээтэй: «Анголын эхэнэрнүүд саашадаашье тэмсэхэ».

ЮПИ-гэй—ТАСС-ай фото.

Съезд хаагдаба

ЛОНДОН, апрелиин 15. (ТАСС). Великобританиин коммунис партиин XXVIII съезд мүнөөдэр эндэ хүдэлмэреэ дүүргэбэ.

«Англиин ерээдүй» гэжэ политическэ резолюциие, профсоюзай хүдэлөөн тухай резолюциие, бусад хэдэ хэдэн резолюцинуудые съезд түгэсхэлэйнгөө заседани дээрэ hайшаагаа.

Финляндиин коммунистнуудай съезд хүдэлмэреэ дүүргэбэ

ХЕЛЬСИНКИ, апрелиин 15. (ТАСС). Финляндиин коммунис партиин XIII съезд мүнөөдэр хүдэлмэреэ дүүргээ.

«Коммунис партиин ойрын зорилгонууд» гэжэ юрэнхы резолюци, «Демократиие хамгаалха, үргэдхэхэ тухай» резолюци, тэрэшэлэн финн арадта хандалга нэгэн дуугаар баталан абтаа.

Шэнээр hунгагдаhан Центральна Комитедэй пленум съездын заседанинуудай забhарта боложо, эмхидхэлэй асуудалнуудые хаража үзэhэн байна. Партиин генеральна секретаряар Вилле Песси гэгшые пленум hунгаа. Партиин түрүүлэгшээр Аймо Аалтонен, вице-түрүүлэгшээр —Ойва Лехто hунгагдаhан байна.

Индиин компартиин Центральна гүйсэдкомдо

ДЕЛИ, апрелиин 15. (ТАСС). Индин компартиин Центральна гүйсэдкомой сесси апрелиин 11-дэ нээгдэhэн аад, үсэгэлдэр үдэшэ дүүрэhэн байна. Дотоодын болон уласхоорондын байдалай зарим асуудалнуудые сесси хаража үзөө.

Хаалтада hуужа байhан Индиин коммунистнуудые, тэрэшэлэн ороной профсоюзна болон ниитын түрүү ажал ябуулагшадые дары сүлөөлхэ тухай Индиин компартиин Центральна гүйсэдком эрилтэ хээ. «Индиин оборона тухай хуулиин» үндэhөөр Индиин компартиин национальна совеэдэй 30 гаран гэшүүн, парламентын 10 депутат-коммунистнууд, штадуудай хуули гаргалгын суглаануудай зарим гэшүүд мүнөө хүрэтэр хаалтада hууна гээд тус асуудалаар баталан абтаhан резолюци соонь заагдана.

Аяншалга дүүрэбэ

ЖЕНЕВЭ, апрелиин 15. (ТАСС). «Атомна бомбо хэрэггүй!» гэhэн уряатайгаар аяншалгада гараhан хэдэн зуун хүн үсэгэлдэр Женевэ ерээ. Тэдэнэр апрелиин 11-дэ Лозаннаhаа гараhан аад, гурбан үдэрэй турша соо 80 гаран километрэй зам гаталаа. Ядерна зэбсэгтэй болохо хэрэгтэ буруушаалга мэдүүлэн, аяншалгада хабаадагшад Женевын нацинуудай ордоной үмэнэ демонстраци хээ, ядерна зэбсэг хорихо тухай хэлсээ түргэнөөр батлахыень уряалhан хандалга буу сэбсэг хураахa талаар 18 гүрэнэй түлөөлэгшэдhөө бүридэдэг комитедтэ эльгээхэ гэжэ шиидхээ.

Загаhанай үрэжэхэ саг

Хүбшэ тайгаhаа буудаг гол горходой үшөө мүльhэндөө хушагданхай зандаа, ольбон хүйтэн сагай байгаашье hаань, манай эндэхи загаhад мартhаа эхилжэ гол горходой эхи өөдөө үгсэжэ ябадаг гээшэ. Тула, зэбгэн, хадаран гэхэ мэтын загаhад 6—8 градус дулаантай түргэн дошхон урасхалта уhанай эхин шадархи жэжэхэн хайр шулуутай элhэлиг оёортой нам газарта хүрэжэ, май hараhaa эхилжэ түрьhэеэ хаядаг юм.

Метр хахад утатай тула наян килограмм хүрэтэр шэгнүүр татадаг байха. Тиимэ жэшээнэй тула 30 мянгаhаа үлүү түрьhэ гаргажа, тэдэнээ hүүлээрээ элhэн дотор буладаг шуу. Элhэн соо булагдаhан түрьhэн алибаа аюулhаа хамгаалагдажа томожодог зэргэтэй. Томо бэетэй зэбгэн 6 мянга, хадаран 4 мянга хүрэтэр түрьhэ хаядаг байна. Иимэ загаhануудай түрьhэ хаялган hара соо үргэлжэлдэг юм.

Сурхай, [...] ялаагана, алга[...] тын нуур сөө[...] гуур амидарда[...] най 12—18 [...] ложо эхилхэдэ, [...] али июниин [...] түрьhээ хая[...] Тэдэнэр түрьh[...] эрта, уhанай [...] нуудай дунда [...] загаhануудай [...] байдаг. Жэшээ[...] лодог сурхай [...] түрьhэтэй бай[...] лэнтии—200 [...] алгана —900 [...] түрьhэ гаргад[...]

биоло[...]

Ре[...]
Ц. Ц. [...]

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур
1963 оной апрелиин 17.

Манай адрес, теле[...]

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Л[...]
ФОНЫ РЕДАКЦИИ: редактора—46-32, зам. [...] ответ. секретаря—27-37, отделов: партийной ж[...] —24-74, сельского хозяйства—47-59, советс[...] и культуры, литературы и искусства—34-05, [...] транспорта, информации—35-14, писем и раб[...] отдел переводов и корректорская—35-95, бу[...] Для междугородных переговоров — 16.
Гор. Улан-Удэ, типография Министе[...] Бурятской АССР.

Н00402.